

ՄԻՌ

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱԼԵՄԻ ՀԱՅ ԳԱՏՐԻԱՐԳՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ - ԼԵ. ՏԱՐԻ 1961

«سِيُون» مجلة أرمنية شهرية ، دينية ، أدبية ، ثقافية ، للغة والبيان .

"SION", an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology
Printed in JERUSALEM

ԿԱՐԵԽՈՐ ԱԶԴ

ՍԻՈՆԻ Մեծարգոյ գործակալներէն կը խնդրուի մինչեւ Դեկտեմբեր փակել իրենց առկաի մնացած հաշիւները :

Նոյնպէս՝

ՍԻՈՆԻ Յարգելի բաժանորդներէն ջերմապէս կը խնդրուի՝ անյապաղ ուղարկել, Դեկտեմբերէն առաջ, իրենց դեռ անվճար մնացած բաժնեգիրները :

ՎԱՐՋՈՒԹԻՒՆ ՍԻՈՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Երես
Կոնդակ՝ Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետէն	241
ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ	
— Ս. Յարութեան Տաճարէն ներս սկսան նորոգութիւնները	244
ԿՐՈՆԱԿԱՆ	
— Հնազանդութիւն Աստուծոյ կամփին	ԳՐ. Ա. ՈԱՐԱՅԵԱՆ 247
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ	
— Ապրիլ 24	ՎՏԱՐԱՆԻԻ 251
— . . .	Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 253
ԿԱՆՈՆԱԳԻՏԱԿԱՆ	
— Վարդապետութեան աստիճանները	
Հայ եկեղեցւոյ մեջ	Ե. ԱՅՍ. 254
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ	
— Գիւղամէի դիւցազներգութիւնը	ԱՆՈՒՇԱԻԱՆ ՎՐԻ. ԶՂԱՆՆԵԱՆ 258
ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ	
— Միջոցը եւ ոգին	Թրգմ. ՇԱՀԷ ՎԱՐԻԱՊԵՏ 261
Ազն. Տկ. Ռիբա Շապեան եւ իր որդին՝ Պր. Միքայէլ մեր մեջ	264
Ջեկոյց Գալուստ Կիւլպենկեան Հիմնարկութեան — Հայկական Մասնաճար	267
Ջեկոյց Դալուստ Կիւլպենկեան Հիմնարկութեան — Հայկական Գործեր	268
ՏԻՐՈՒՆԻ	
— Հանգիստ՝ Տ. Մամբրէ Արքեպ. Գալֆայեանի	270
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ	
— Եկեղեցականք-Բնականք	271
— Պատճառականք	272

ՍԻՈՆ -ի Տարեկան Բաժնեգիրն է,
բոլոր երկիրներու համար, Անգլ. Շիրին 20

Redaction of the Armenian Monthly SION
Armenian Patriarchate,
P. O. B. 4001

Old City - Jerusalem (Jordan)

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ.Ե. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1961

◀ Սեպտեմբեր ▶

Թիւ 9

Կ Ո Ն Դ Ա Կ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԷՆ
ՍՈՒՐԻ ՄԵՍՐՈՊ-ՄԱՇՏՈՑԻ ՇՆՆԴԵԱՆ 1600 ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՎԱԶԳԻՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՈՂՈՐԾՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ ԵՒ ԿԱՄՓՈՒՆ ԱԶԳԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԳԵՅ ԵՒ ԿԱՓՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ
ԾԱՅՐԱՊԵՏՆ ԳԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵՇԱՐ
ԱԹՈՌՈՑ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՄԻՔՈՑ ԵՋՄԻԱՇՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՍԱՒԱՆԿ ՍԻՐՈՑ ՈՂՋՈՑՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԵՇԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ
ԿԱՓՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՈՑ, ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՐ-
ԴԻՈՑ ՀԱՅՈՑ, ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՅ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՅ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՅ, ԳԱՀԱՆԱՅԻՑ ԵՒ ՍԱՐԿԱ-
ԻԱԳՈՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԵՒ
ՊԱՇՏՈՆԷՑԻՑ ԵՒ ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՒԱՏԱՅԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԻԵԱՆ ՀԱՅՈՑ.

ԱՍՏՈՒԱՅ, երանելի օր մը, այցի ելաւ Իր հաւատացեալ հօտին ի Հա-
յաստան աշխարհ, և Հացեկաց զիւղակին մէջ Իր արարչազօրծ Աշով բացաւ աշ-
քերը հայ մանուկի մը, «ելից զնա տառուածեղէն հոգւով իմաստութեան» (Ելք,
ԼԵ. 32), և կոչեց զայն մեծ առաքելութեան մը:

Այդ պատահեցաւ փրկչական 361 թուականին:

Ատառածընտիր մանուկը հրաշալի կերպով աճեցաւ և անյադ ծարաւով
ըմպեց երկնային շնորհներու բաժակէն, զօրացաւ, հաճաւարացաւ, ամբողջ կեանք
մը տքնեցաւ և իր մեծ առաքելութիւնը ի կատար ածեց՝ փառքով:

Մեարդ վարդապետ Մաշտոց գտաւ և բերեց զինքն հայ ժողովուրդի
խօսած լեզուի հնչիւնները, յօրինեց անոնց նշանագրերը և Սահակ Պարթև Հայ-
րապետի հետ թարգմանեց Սուրբ Գիրքը: Եւ մեծ վարդապետը իր լոյս ձեռքով
զրեց առաջին հայերէն տառերը՝ «ձանաչիլ զիմաստութիւն եւ զխրատս, իմանալ
զբանս նամնարոյ» (Առաք., Ա. 2), Սուրբ Էջմիածնի կամարներուն տակ:

Մեարույ վարդապետ հիմը դրաւ հայ դպրութեան և գրականութեան:

Հայաստանեայց եկեղեցին և ժողովուրդը զայն հռչակեցին Սուրբ:

Սուրբ Մեարույ իր մեծ գործով շարունակեց Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի առաքելութիւնը և զայն իր լուսինն հասցուց. «գաղաքացի անօրինաբար իմաստն Անեղին», և աստուածային լոյսը տարաւ հայ ժողովուրդի մտքէն և սրտէն ներս: Գրիստոնէութիւնը և հայ ժողովուրդը նոյնացան, Հայաստանեայց եկեղեցին դարձաւ Հայոց Ազգային եկեղեցին:

Սուրբ Մեարույ հայ ժողովուրդին գիր ու գիրք տալով, դարձաւ աշխարհի մշակոյթ ստեղծող լուսաւոր ուժերէն մէկը, վասնզի հայ ժողովուրդը իրեն տրուած այդ մեծ շնորհը զիտցաւ արգասաւորել, հարստացնել ու ծաղկեցնել և հասնիլ գրական ստեղծագործութեանց բարձր կատարներու:

Տասնվեց դարերէ ի վեր Սուրբ Մեարույ իր հուժկու ուսերուն վրայ կը կրէ հայ ժողովուրդի մշակոյթը և կը տանի զայն բարձունքէ բարձունք: Հայ ժողովուրդն ալ, տասնվեց դարերէ ի վեր, իր տաղանդաշատ զաւակներու գործերով, բարձունքէ բարձունք կը տանի Սուրբ Մեարույի պայծառ անունը: Իրապէս, Սուրբ Գրքի թարգմանութեան առաջին տողերէն մինչև մեր օրերու հայերէն ստեղծագործութեան վերջին տողերուն մէջ, Սուրբ Մեարույ Մաշտոցն է որ կ'ապրի ու կը փառաւորուի:

Սուրբ Մեարույի գործով հայ ժողովուրդը իր ինքնութիւնը գտաւ, իր մտքի ու զգացումի կաղապարները ձուլեց և յօրինեց իր ապրելու և ստեղծագործելու ոճը:

Մեր ազգային ամբողջ մշակոյթը իր բոլոր վաւերական արժէքներով՝ գրականութեան, ճարտարապետութեան, գիտութեան և արուեստներու մէջ, սկիզբ կ'առնէ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի և Սուրբ Մեարույ Մաշտոցի տեսիլքներէն: Այդ ոգեկան աղբիւրներէն է, որ բուն հայ ժողովուրդը ծնաւ իր հոգիով, իր իմացականութեամբ, իր զգայնութեամբ, իր պատմութեամբ, իր մշակոյթով:

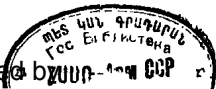
Այդ ինքնաճանաչման և ինքնակերտման ճանապարհին վրայ կազմուեցաւ և դարձնուեցաւ նաև հայուն ազատ ապրելու կամքը: Սուրբ Մեարույն է, որ միշտ զօրացուց բազուկը հայրենեաց պաշտպան հայ հերոսներուն՝ Աւարայրէն մինչև Սարգարապատ:

Մեծ վարդապետը թաղուած է Օշական՝ Արագածի փէշերուն՝ Հայաստանի նուիրական հողին մէջ:

Մեռած չէ սակայն Օշականի Սուրբը, «Քանգի անմահ է յիշատակ նորա» (Իմաստթ. Դ. 1):

Սուրբ Մեարույ այսօր ամենակենդանի հայն է: Ան կ'ապրի մեր վերապրող ու վերածնած ժողովուրդի սրտին մէջ և շրթներուն վրայ, Հայրենի աշխարհի ափերէն մինչև հեռունները հայ Սփիւռքին:

Սուրբ Մեարույ կ'ապրի մանուկանդ ու կը գործէ մեր արդի վերաշինուած հայրենի կառուրին տակ, քաղաքամայր Երևանի Մատենադարանի կամարներուն ներքև, Հայաստանի համալսարանի և դպրութեան բազում հաստատուութիւններուն մէջ:

Տասնվեց դարեր առաջ, Սուրբ Մեսրոպ հայ ժողովուրդի հոգիին մեծ յաղթանակը հանդիսացաւ: Իսկ տասնվեց դարեր յետոյ, այսօր, մեր ժողովուրդի, մեր Հայրենիքի ու մշակոյթի զոյութիւնն ու ծաղկումը մեծ յաղթանակներն են մանաւանդ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցին:

Հայ հաւատքի վէմ Սուրբ Էջմիածնէն և երախտագէտ հայ ժողովուրդի սրտէն՝ յարգանք և փառք և օրհնութիւն սքանչելագործ Սուրբ Մեսրոպի յիշատակին և անոր անմահ գործին:

Թարգանք և փառք և օրհնութիւն նաև հայ ժողովուրդի կեանքին և վերածնունդին, անոր ապրելու կամքին և ստեղծագործ անսպառ ուժերուն:

Թող մեր հայրերու Աստուածը միշտ պայծառ պահէ լուսեղէն դասնէ պսակը Սուրբ Մեսրոպին, և միշտ կենդանի, խաղաղ ու ապահով պահպանէ հայ ժողովուրդը և անոր Մայր Երկիրը նուիրական:

Եւ թող Աստուած իր շնորհները նոյն առատութեամբ բաշխէ մեր Ազգին, որպէսզի ան յաղթականօրէն շարունակէ իր առաքելութիւնը այս աշխարհի վրայ: Միւս ժողովուրդներու կողքին, իր զաւակներուն հանձարով հարստացնելով մշակութային զանձարանը համայն մարդկութեան:

Հայրապետական մեր այս կոնգակով կը հրահանգենք մեր նուիրապետական Աթոռներուն, թեմակալ առաջնորդներուն, ազգային-եկեղեցական իշխանութեանց, վարժարաններու տնօրէնութեանց, հոգաբարձութեանց, հայ մամուլին և հայ մշակոյթի բոլոր հաստատութեանց՝ համազգային հանդիսութեամբ տօնել, պանծացնել սուրբ յիշատակը Մեսրոպ Մաշտոց Վարդապետին, անոր ծննդեան 1600 ամեակի առիթով, Հոկտեմբեր 14ին, Թարգմանիչ Վարդապետներու տօնին:

Հայ ժողովուրդ, միշտ կենդանի և միշտ փառքի մէջ պահէ քու մեծաւ սքանչ մայրենի լեզուդ և դիրդ Մեսրոպեան:

«Ողորմութիւն Աստուծոյ եւ շնորհի Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եղիցիմ ընդ ամենեօքսն»: Ամէն:

ՎԱԶԳԵՆ Ա.

Տուաւ կոնգակս ի 25ի Օգոստոսի

1961 Փրկչական ամի,

և ի տումարիս Հայոց ՌնժԱ,

ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի:

ՀՅԲ. 413

(ԿՆԻՔ)

ԵԱՅՐԱՅՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԽՄԲԵԳՐԱԿԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՃԱՐԷՆ ՆԵՐՍ ՍԿՍԱՆ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երկու ամիսներէ ի վեր սկսած են արդէն նորոգութիւնները Ս. Յարու-
թեան Տաճարէն ներս, համաձայն երեք Պատրիարքարաններու, Յունաց, Լա-
տինաց և Հայոց ճարտարապետներու ներկայացուցած տեղեկագրերուն և ցոյց
տուած ուղղութիւններուն:

Աւելորդ չենք նկատեր, հոս, անգամ մը ևս կրկնելու թէ տարիներէ
ի վեր մասնագէտ ճարտարապետներու ուսումնասիրութեանց և
աւարկայ եղող Ս. Յարութեան Տաճարը կը կարօտի հետեւեալ անհրաժեշտ նորո-
գութիւններու:

Ա.— Տաճարին զմբէթը վեր. բոնող սիւները անհրաժեշտաբար պէտք
ունին պէթոմ աւմէի ներքին ամրացումներու, ինչպէս նաև իւրաքանչիւր սիւ-
նին առանցքին մէջն ու շուրջը պիտի դրուին, թանձրամածէ շինուած, շղթայա-
ձև զօտիներ, որոնք պիտի նպաստեն զմբէթի ընդհանուր կայունութեան՝ ժա-
մանակին դէմ և մանաւանդ երկրաշարժերու պարագային:

Բ.— Նորոգութեան և ամրացման պիտի ենթարկուին Ս. Գերեզմանը
տաղաւարող կառոյցին պատերն ու սիւները, փոփոխութեամբ պատերը կազմող
քարերու: Մասնագէտ ճարտարապետները իրենց տեղեկագրին մէջ դիտել կու
տան նոյնպէս թէ, Գերեզմանի մատրան այժմու կառոյցը, 1808ին Ս. Յարու-
թեան հրդեհէն վերջ Յոյներու կողմէ նորոգուած, չի ներդաշնակուիր Տաճարի
ընդհանուր ճարտարապետութեան հետ և պէտք ունի որոշ փոփոխութիւններու:

Գ.— Փլչելու վտանգին ներքեւ է նոյնպէս Ս. Յարութեան Տաճարի մուտ-
քին արտաքին մասը: Ծակատին վերի կառոյցները դէպի գուրս շեղած են և
զարդաքանդակներու մեծ մասը մաշած ու կոտրտած: Համաձայն ճարտարա-
պետներու թելադրութեանց, ամբողջապէս վար պէտք է առնուի ճակատի այս
մասը և խնամքով վերստին վերաշինուի, ամբողջացնելով թերի և պակաս կող-
մերը:

Դ.— Անհրաժեշտ նկատուեցաւ, նորոգութեանց սկսելէ առաջ, ընդհանուր
քննութեան աւարկայ ընել Տաճարին հիմերը և անոնց հետ կապ ունեցող ջուրի
ճամբաներն ու ջրհորները: Ս. Յարութեան նորոգութեան ձեռնարկուեցաւ, երկու
ամիսներ առաջ, հիմերու այս քննութեամբ և ջուրի ճամբաներու և ջրհորներու
նորոգութեամբ, վարէն սկսելով դէպի վեր երթալու համար, համաձայն մարդ-
կային ձեռնարկներու նկատմամբ որդեգրուելիք կերպին:

Այսպէս, շուրջ երեսունհինգ տարիներէ ի վեր օրակարգ եղող Ս. Յարութեան Տաճարի նորոգութեան ծրագիրը վերջապէս գործադրութեան կը դրուի, հաւանութեամբ և մասնակցութեամբ իրաւակից Պատրիարքարաններու, աշաւուրը հսկողութեամբ Յորդանանի բարեխնամ կառավարութեան և բուրիս սիրելի Թագաւորին։ Ս. Յարութեան նորոգութիւնը կը զրուէ նոյնպէս շեքմ հետաքրքրութիւնը բովանդակ ջրիստոնեայ աշխարհին։

Առաջին անգամ չէ որ Ս. Յակոբեանց նուիրեալ և զինուորեալ Միաբանութիւնը հարկին ներքէ կը գտնուի մտածելու Ս. Տեղեաց մեզի մեր նախնիքներէն ժառանգ փառացած իրաւունք Սրբապաշտութեան պահպանութեանը մասին։ Հոս ի պատիւ Հաստատութեանս հոգևոր զինուորներուն, պէտք է բռնել թէ միայն պատմութեան չէ որ կը պատկանին այն սխրալի գոհաբերութեանը, որոնք այս Ս. Ուխտի քաջակորով նուիրեալներուն գործն է եղած, ինչպէս երէկ՝ այնպէս ալ մեր օրերուն, Ս. Երկրի մէջ մեր կրօնական և ազգային իրաւանց ի պաշտպանութիւն։ Այդ գործը իր կարելի և վայել զիտակցութեամբ և լրլրեամբ կը շարունակուի այսօր նորէն, հակառակ բազմապիսի դժուարութիւններու։

Միայն ապաբարոյ ազդեցութիւններէ տարուած և իմացական տկարութիւններու ենթակայ մարդեր են որոնք չեն կրնար գնահատել եկեղեցանուէր այս գործը, որ Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան է եղած դարերով, պահպանելու և սերունդէ սերունդ փոխանցելու կրօնական ու ազգային այս պանծալի ժառանգութիւնը։ Արատաւոր հողիներ լոկ, այս կարգի պարագաներուն, երբ ամբողջ ազգի մը պատկանող իրաւունքի և սեպհականութեան գործն է խնդրոյ առարկայ, չեն կրնար զղալ համազգային պարտքն ու կարևորութիւնը գործին։ Դժբախտաբար քիչ է թիւը անոնց, որոնք զիտեն տեսնել նուիրական պատմականներու ներքէ կըած այն հոգիները, որոնք դարերով իրենց քրտինքն ու աբիւնը իրար խառնեցին, աւերներէն և առիւծի ժանիքներէն փրկելու սրբազան այս ժառանգութիւնը։

Դիւրին չէ եղած անշուշտ ազնիւ ճիգերու և զոհողութիւններու այս գործը, պատմութեան դարերն ի վեր։ Անոնք որ ծանօթ են այս Հաստատութեան կեանքին և անոր շուրջը եռացող իրադարձութեանց, կրնան վկայել թէ հրաշքներու հաւասար շանքեր ի գործ դրուած են, գիմաւորելու աղէտներն ու դժուարութիւնները, որոնք միշտ անպակաս եղած են միջազգային կրօնական այս ոստանէն ներս։

Այդ հրաշքը նախ մեր ժողովուրդին սէրն է, իր հոգևոր ու ազգային սրբութիւններու և հաստատութիւններու նկատմամբ, ապա Աստուծոյ հրաշագործ գործութիւնը, որ չէ լքած մեզ բնաւ, մեր ազգային տաքնապններու և ժամանակի չար բերութեանը ընդմէջէն։

Փառք երախտաշատ մեր նախնեաց, որոնք ըրած են իրենց լաւագոյնը, Ս. Երկրի մէջ նախ մեզի համար ապահովելու հոգևոր այս գանձը, ապա յաջորդ սերունդներուն կտակելու սրբազան իրաւունքը, որ հակառակ ժամանակի ընթացքին ենթարկուած բազում կրճատութեան, տակաւին կրնայ մեզի երախտագիտութիւն հարկադրել անոնց սուրբ յիշատակին առջև։ Այժմ մերն է պարտքը ընելու մեր գերագոյնը, պահելու և մեր յաջորդներուն յանձնելու ազգին այս

ժառանգութիւնը: Ասիկա միայն եկեղեցական ու ազգային պարտականութիւն մը չէ, այլ նաև փառք մը և պատիւ մը, միջկրօնական և միջազգային այս նուիրական ուստանին մէջ:

Քաղցր զգացումն ունինք մտածելու, թէ Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան ուսերուն դրուած այս ծանր բայց սրբազան պարտականութիւնը միայն մերը չէ, այլ բովանդակ Հայ ժողովուրդին, ի սփիւռս աշխարհի: Վստահ ենք որ մեր ազգային հաստատութիւնները, կրօնազգած և ազգանուէր ունևորներ, ինչպէս նաև բովանդակ Հայութիւնը միանամուռ, պիտի չուզեն որ մեր Եկեղեցիին ու Ազգին դիրքը նուազի կրօնական ու ցեղային իրաւունքներու մրցաբանը հանդիսացող Ս. Երկրին մէջ, և անոնք բոլորը պիտի ընեն իրենց առաւելագոյնը, ապահովելու մեր բաժին իրաւունքները, Ս. Յարութեան Տաճարի համալսարանական այս Մրաբանին նորոգութեան աւիթով:

Հետևաբար պէտք ունինք Հայ Եկեղեցւոյ և ժողովուրդի զտարիւն և հոգեկիր հարազատներու համանուէր օժանդակութեան: Հաւաքականութեանց դարն է որ կ'ապրինք, հաւաքական ճիգերու և զիտակցութեան տրիտուրով միայն իրենց յաջողութեան աւարտին կրնան յանգիլ այս կարգի մեծ ձեռնարկներն ու պարտականութիւնները, թոյլ չտալու համար որ Լուսաւորչի և Տըրքատայ, Վկայասէրի և Պահլաւունեաց, Բազրատունեաց և Ռուբինեանց շինութիւններով, աւանդութիւններով և յիշատակներով սկզբնաւորուած և պայծառացած, ինչպէս նաև Պարոնտէրներու, Շղթայակիրներու և իրենց արժանաւոր յաջորդներու բարի ջանքերով արդիւնաւորուած այս հրաշալի Տունը Ազգին դադրի իր դարաւոր դերէն, որովհետև Ս. Երկրի մէջ մեր զոյութեան կառոյցն ու իրաւունքը, իր լոյսն ու ներշնչումը կը ստանայ Ս. Յարութեան Տաճարէն, մեր Տիրոջ հրաշալոյս Գերեզմանէն:

Թաշուրդիւ պիտի անդրադառնանք նորոգութեան գործին մէջ մեզի ինկած նիւթական բաժինին և դայն կարենալ հայթայթելու միջոցներուն, այն վստահութեամբ թէ չկայ դժուարութիւն մը որ կարելի չլլայ նուաճել, ինչպէս նաև նպատակ մը որ կարելի չլլայ իրագործել: Ի վերջոյ կեանքը, ըլլայ անիկա անհատներու կամ հաւաքականութիւններու պարագային, ուրիշ բան չէ, բայց բեռ մը պարտականութիւններու՝ զորս պատուով պէտք է կրել:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՀԱՆՁՆԱԴՈՒԹԻՒՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԿԱՄՔԻՆ

•
«Եղիցին կամ քո»
(ՄԱՅՑ. 2. 10)

Առիկա Տէրունական աղօթքին մէկ կարճ նախադասութիւնն է: Ինչ համեմատութեամբ որ այս խօսքը գործադրուի մեր տօրեայ կիանքին մէջ, նոյն համեմատութեամբ կը զօրանայ մեր քրիստոնէական հաւատքը և կը գլխաւորապէս միաժամանակ Աստուծոյ հետ մեր ունենալիք ներքին հաղորդակցութիւնը:

«Քու կամեց ըլլալ»: Ի՞նչ է Աստուծոյ կամքը և ո՞ւր գրուած է ան: Աստուծոյ կամքը կը տեսնենք նախ քնութեան և անոր ամէն մէկ քներեւոյթին մէջ: Բնութեան մէջ տեղի ունեցած ներդաշնակութիւն, գեղեցիկութիւն և ամէն շարժում Աստուծոյ ներկայութիւնը կը ծանուցանէ մեզի: Սաղմոսեգուն կ'ըսէ. «Երկինք Աստուծոյ փառքը կը պատմէ եւ երկինքի հաստատութիւնը Անոր ձեռքովն գործեր կը յայտարարէ, օր օրին կը յայտնէ խօսքը եւ գիշերը գիշերին կը ցուցնէ գիտութիւնը. չկայ զոյգ եւ չկան խօսքեր որոնց ձայնը չի լսուիր» (Սաղմ. ԺԸ. (ԺԺ.) 1-3): Ի՞նչ խորհրդաւոր, իմաստաւոր եւ գեղեցիկ յայտնութիւն է այս:

Յետոյ, Աստուծոյ կամքը կը տեսնենք մեր խղճմանքին մէջ, երբ յանցանք մը գործենք, անմիջապէս մեր խղճմանքը կը յանդիմանէ մեզ և կ'ըսէ. «Եսխալ ըրիք», «Աստուծոյ կամքին հակառակ գործեցիք», իսկ եթէ բարի արարք մը ունենանք, խղճմանքը կը գնահատէ մեզ ու կը քաջալերէ: Ուստի խղճմանքը ուրիշ բան չէ բայց եթէ Աստուծոյ ձայնը՝ որ կը ցուցնէ մեզի իր կամքը, որ է՝ հետեւի բարին, գնահատել գեղեցիկը, սիրել ճշմարտութիւնը և ի գործ գնիլ աղօթարութիւնը: Ուրիշ խօսքով, անոնք են որ կը կատարեն Աստուծոյ կամքը՝ որոնք նուիրուած են

Բարին, Գեղեցիկին, Ճշմարտութեան ու Արդարութեան գտնին և կ'ապրին այս աշխարհի մէջ անոնց յաղթանակին համար: Նոյնպէս աւելի որոշ կերպով Աստուծոյ կամքը կը տեսնենք Աստուածաշունչի մէջ՝ որ այդ կամքին գրաւոր մէկ յայտնութիւնն է: Աստուած Ինքզինքը յայտնած է ու կը յայտնէ միշտ քնութեան մէջ, մարդկային խղճմանքին միջոցաւ և Ս. Գրոց մէջ: Բնութիւնը և խղճմանքը Աստուծոյ անգիր աւետարաններն են, իսկ Աստուածաշունչը՝ գրաւոր:

Հետեւաբար, Աստուծոյ կամքը շատ գլխաւորութեամբ կրնանք հասկնալ քնութեան հետեւելով, անոր մէջ Աստուծոյ գրած օրէնքներուն հետ ներդաշնակ ապրելով, ամէն ատեն մեր խղճմանքի ձայնին անտալով, ամէն օր կանոնաւոր կերպով Ս. Գիրք կարդալով և անէջ հոգեւոր սնունդ ստանալով, ինչպէս նաև աղօթքով Աստուծոյ Ս. Հոգիին առաջնորդութեան դիմելով: Սրբազան Մատեանը կ'ըսէ. «Քրիստոս որ Աստուծոյ Հոգիով կ'առաջնորդուի, անոնք Աստուծոյ որդիներն են» (Հաովմ. Ը. 14): Իրական քրիստոնեայ հաւատացեալը այն է որ, երբ երկնաւորնք մէջ գտնուի, իրեն Աստուծոյ զաւակ, անմիջապէս կ'աղօթէ Աստուծոյ և Աստուած օգնութեան հասնելով իր Ս. Հոգիով կը յայտնէ անոր իր կամքը և հետեւելիք շիտակ ճամբան:

Որովհետեւ Ս. Հոգին ոչ միայն մեզ կը ներշնչէ, ոչ միայն մեր գգացումները, սիրտն ու հոգին կը նորոգէ, ոչ միայն մեզի աղօթելու կերպը կը սորվեցնէ (Հաովմ. Ը. 26), այլ նաև մեզի շիտակ առաջնորդութիւն կու տայ Աստուծոյ կամքը հասկնալու և անոր հետեւելու համար: Բոլոր սուրբ անձնաւորութիւններ այս կերպով Աստուծոյ կամքը հասկցած և անոր հետեւած են:

Հայց. Եղեղեցոյ պատմութեան մէջ յիշուած մեծ անձնաւորութիւններ — Լուսաւորիչ, Սահակ Պարթև, Մեսրոպ Մաշտոց, Գր. Նարեկացի, Ներսէս Շնորհալի, Գր. Տաթևացի և այլն — Աստուծոյ հետ այնքան մօտիկ շփում ու կենդանի հաղորդակցութիւն ունեցած են որ վայելած են միշտ Անոր Ս. Հոգիին առաջնորդութիւնը, հասկնալու համար Աստուծոյ կամքը, և որով կարող եղած են հայ ժողովուրդի

ապրելակերպին շխտակ ուղղութիւն տալ, ըլլայ ընկերային, ըլլայ բարոյական և ըլլայ հոգեւոր կեանքի զարգացման տեսակէտէն:

Տէրունական աղօթքը արտասանած ատեն կ'ըսենք ՎՊու կամքդ ըլլայ: Ինչո՞ւ Աստուծոյ կամքը տիրապետելու է մարդ-կային կեանքի մէջ: Այս հարցման իբր պատասխան կրնան յիշուիլ շատ մը բանաւոր պատճառներ: Պիտի շատանանք լինելով միայն անոնցմէ մի քանին: Ինչո՞ւ Աստուծոյ կամքը տիրապետելու է մարդկային կեանքի մէջ:

Ա. — Նախ՝ անոր համար որ Անիկա է այս ընդարձակածաւալ ճեղքերիցն արտիչն ու ճեր: — Անիկա է որ ստեղծած է այս անծայրածիր տիեզերքին մէջ բոլոր անշուշտ իրերը, բոյսերը, կենդանիները ու ամէնէն վերջը՝ մարդը: Ամէնքս ալ մեր գոյութիւնը իրեն կը պարտինք: Հետեաւ, բար ինքն է մեր բացարձակ տէրը և տիեզերքին բացարձակ իշխանը: Քանի որ ինքն է արարիչը և տէրը բոլոր արարածներուն, պէտք է որ ի՞ր կամքը ըլլայ և ոչ թէ մերը: Երկուս կամքեր չեն կրնար տիրապետել Աստուծոյ այս աշխարհին մէջ:

Վաճառական մը երբ քարտուղար մը ունենայ, այս վերջինը պէտք է գործադրէ այն հրահանգները միայն՝ որոնք տրուած են իրեն իր գործատիրոջ կողմէ: Հակառակ պարագային ի՞նչ կը պատահի: Քարտուղարը կը կորսնցնէ իր գործը և անօթի կը մնայ: Անւտրականի մը գրասենեակին մէջ ևս երկու կամքեր չեն կրնար տիրապետել:

Այգեպան մը գործաւոր մը կը վարձած և կը ցուցնէ անոր այգիին մէջ իր ընկիւթ գործերը: Այգեպանը փորձառու է և գիտէ իր տուած հրահանգները: Գործաւորը պէտք է հնազանդի իր գործատիրոջ հրահանգներուն և զանոնք զանց առնելով պէտք չէ իր ուզածը ընէ, իր կամքը քայլցնէ: Ուրովհետեւ՝ այգեպանի ազարակին մէջ ևս երկու կամքեր չեն կրնար տիրապետել: Հակառակ պարագային, այգիին գործերը եւ կը մնան և գործաւորը իր օգտակարութիւնը զաղրեցուցած ըլլալով տուն կը ղրկուի: Ինչո՞ւ. քանզի այգիին տէրը գործաւորը ինքը չէ, այլ այգեպանը: Եթէ գործաւորը կ'ուզէ իր գործը պահել և երջանիկ ապրիլ, պէտք է հնազանդի իր գոր-

ծատիրոջ կամքին և գործակցի անոր հետ ամէն բանի մէջ և ամէն ատեն, ներդաշնակօրէն ու հաւատարմօրաւ:

Աստուծոյ հետ մեր յարաբերութիւններն ալ նոյն ձեռով կ'ընթանան: Մեր առօրեակեանքի գրադաւմներուն մէջ մեր յաշտողութիւնն և բնականութիւնը այն ատեն միայն կ'ապահովուին՝ երբ մեր կամքը հնազանդեցնենք Աստուծոյ կամքին և գործակցինք Անոր հետ հաւատարմօրէն իբրև հայր և որդի, սիրալիք ու ներգաշնակ յարաբերութեամբ մը: Աստուած մեր երկնաւոր Հայրն է և մենք Անոր զաւակներն ենք: Անիկա անխալալական է իսկ մենք՝ սխալական: Անոր կամքը մեր ամէնուս օգտին համար է: Մեր երկնաւոր Հօր կամքին հնազանդելով և Անոր հետ գործակցելով է որ մենք ալ կտանք բնականոն ու շխտակ կերպով ապրած և անոր իրական նպատակին հասած կ'ըլլանք:

Բ. — Մեծք հնազանդելու եմք Աստուծոյ կամքին, որովհետեւ Անիկա ամենագեղե իսկ մեծք սգես ու անփորձ: — Մենք հողեղէն, տկար արարածներ ենք: Աստուած եթէ մեզի թողու որ կտա մարդնք տիեզերքը և մեր կամքը տիրապետէ երկրա. գունդիս վրայ, աշխարհ անմիջապէս քանոյ կը վերածուի: Որովհետեւ մենք մեր ուզած մարդկը միայն կ'ապրեցնենք, մեր սիրած անհատներուն վրայ միայն արեւ կը ծագեցնենք, մեր բարեկամներու ալգիներուն ու ազարակներուն վրայ միայն անձրեւ կը ղրկենք, իսկ մեր չսիրած մարդիկը ապրելու իրաւունքէն կը զրկենք: Բայց Աստուած մեր ամէնուս հաւատար աշգույ կը նայի: Հետեաբար եթէ իր կամքը ըլլայ, բոլորիս օգուտը միաժամանակ ապահովուած կ'ըլլայ:

Երբ Աստուծոյ կամքը կատարուի մեր առօրեայ գրադաւմներուն մէջ, խաղաղութիւնը ինչպէս երկնքի մէջ՝ նոյնպէս ալ երկրի վրայ կը հաստատուի, համարաշխուութիւնը կը տիրապետէ և սէրը կը թագաւորէ ամենուրեք: Միւս կողմէն, տիեզերքին կարգ ու սարքը, գեղեցկութիւնն ու ներդաշնակութիւնը կը մնան անխախտ անասանս: Որովհետեւ և ենք տգէտ ենք՝ իսկ Աստուած ամենագէտ, մենք կարճատեւ ենք՝ բայց Աստուած հեւտառն, մենք իրերը միայն մէկ անկունէ կը ղրկենք յաճախ,

Աստուած սակայն անաշուտորէն, ամէն ինչ նկատի առնելով, մեր ամէնուս օգուտը կ'ապահովէ և այդպէս մեզ կը կառավարէ: Հետեւաբար ապահով է ամէն ատեն և ամէն պարագայի ներքեւ Անոր կամքին յանձնուիլ:

Ասկէ 2200 տարիներ առաջ, Յունաստանի մէջ Սոկրատ տնտեսով մեծ փրկիւն փայ մը կ'ապրէր, որուն փրկիւնստական տեսութիւնները երկար դարերու ընթացքին մեծ յեղաշրջում յառաջ բերին խորհող մտքերու մէջ: Ժողովուրդը իր մասին այն կարծիքը ունէր թէ նա ամէն բան գիտէ: Օր մը իրեն հարցուցին թէ արդեօք կա՞յ տակաւին բան մը այս աշխարհի մէջ որ ինք չի գիտեր: Սոկրատ պատասխանեց և քսաւ. «Ես միայն մէկ բան որոգ գիտեմ թէ բան մը չեմ գիտեր»:

Անուանի գիտուններ և մեծ իմաստասէրներ իրենց գիտցածը այնքան չնչին կը գտնեն իրենց չգիտցած բաներուն քով որ իրենց հատուկիւնը ոչինչ կը նկատեն և կ'ըսեն թէ բան մը չեն գիտեր: Եթէ երբեք զազափար մըն ալ յայտնեն խնդրոյ մը չուրջ, իրենց բառերը կը դարձան զեր-լին ծայր զգուշութեամբ, որպէսզի սխալի մը մէջ չիշխան: Ասիկա իրենց համեստութեան ու մեծութեան նշանն է: Բայց իմաստական այսպէս չեն. անոնք լեցուն բերեով, առանց բառերը հաշիւի առնելու և առանց իրենց յայտնած զազափարներուն մասին նախապէս խորհելու, ամէն բանի նկատմամբ շիտակ թէ սխալ կարծիք կը յայտնեն, և իրենց համար ալ այն համարումը ունին թէ ամէն բան գիտեն, մինչդեռ իրականութեան մէջ այս ընթացքով իրենց տգիտութիւնը և մտքի պարտուութիւնը աշխարհի կը ծանուցանեն: Ընդհանրապէս թերի ուսում ունեցողներ և ինքնահաւաններ կը քաշեն իմաստականութեան այս սխալ ճամբէն: Իսկ խորք ունեցող իրաւ մտաւորականներ կը զգուշանան անկէ:

Տիեզերքի մէջ այնքան գաղտնիքներ կան և այնքան գիտնալիք բաներ՝ որ մեր տկար ուղեղով ամէն բան չենք կրնար ըմբռնել: Որովհետեւ մեր գիտցածը Աստուծոյ գիտցածին քով հազիւ ծովու կաթիլի մը ջուրին կը հաւասարի: Եւ քանի որ մենք տգէտ ենք իսկ Աստուած ամէնագէտ, ուստի մեր ներքին խաղաղութիւնն ու երջանկու-

թիւնը Անոր կամքին հնազանդելով միայն կարող ենք ապահովել:

Գ. — Նոյնպէս պէտք է հետեւիմք Աստուծոյ կամքին, որովհետեւ Անկիւ մեզի կարեւոր է մեզ սիրող մեր երկնաւոր Հայրն է: — Ինչպէս որ պարտաճանաչ հայր մը իր զաւակը կ'առաջնորդէ դէպի բարին և դէպի երջանկութիւն, Աստուած ալ նոյնը կ'ընէ մեզի համար: Կը պատահի որ հայր մը իր զաւակը մոռնայ, բայց Աստուած մեզ բնաւ չի մոռնար:

Երկնքի մէջ ամէն ատեն խաղաղութիւն կը տիրէ, ներգաշնակութիւն կ'ըլլէ և սէրը կը թագաւորէ: Ինչո՞ւ. որովհետեւ հոն Աստուծոյ կամքը կը կատարուի: Հրեշտակներն ու հրկնային բոլոր սուրբերը հոն ամէն օր Աստուծոյ կամքին առջև և կը խոնարհին և անոր միայն կը հետեւին:

Երկնքի մէջ երկու կամքեր չեն տիրապետեր ալ միայն մէկ կամք, այն ալ Աստուծոյ կամքն է: Ահա թէ ինչու երկնքի կեանքը զրախտի կեանք է, արքայութեան կեանք է և զաւարտարակայն կեանք է:

Աստուծոյ կ'ուզէ որ մեր այս երկիրն ալ երկնքի պէս վերածուի գրախտի: Ասոր համար է որ Յիսուս Տէրունական Աղօթքին մէջ մեզի սուղեցուց քսիւ. «Եղիցիմ կամ քո, որպէս յերկինս եւ յերկր»։ Դժբախտաբար սակայն այսօր երկրի վրայ Աստուծոյ կամքը չի կատարուիր: Այս է պատճառը որ այնքան կոխներ, անհամաձայնութիւններ, բաղխումներ և դժբախտութիւններ տեղի կ'ունենան աշխարհիս վրայ ամէն տեղ:

Քրիստոնեայ պետութիւններ, քրիստոնեայ ազգեր և մենք՝ քրիստոնեաներս ալ անհատապէս պատասխանատու ենք ասոր: Այս ուղղութեամբ մենք ունինք երկու պարտականութիւններ. անոնցմէ մէկն է աղօթել իսկ միւսը՝ աշխատել, Աւետարանի լոյսով ժողովուրդները դաստիարակել: Երբ Քրիստոսի անունը կրող ազգեր և անհատներ իրենց պարտականութեան պատենչին վրայ կենան արթուն պահակի նման և զիտակցօրէն դործեն ու աղօթեն, ուշ կամ կանուխ Աստուծոյ կամքը ինչպէս երկնքի մէջ՝ նոյնպէս ալ երկրի վրայ կը կատարուի: Այն ատեն «Փայլը գառնուկին հետ պիտի բնակի . . . , և իրարու պիտի չվիս-

սենն (Եսայի, ԺԱ. 6-9)։ Իրարմէ տարբեր գաղափարաբանութիւն ունեցող ազգեր ու պետութիւններ եզրայրաբար իրարու հետ պիտի զործակցին, պատերազմներ պիտի վերջանան, թշնամիներու յարձակումներ պիտի դադարին և ամենուրեք սէրը, արդարութիւնը, խաղաղութիւնը և համերաշխութիւնը պիտի տարածուին։ Հայց. Եկեղեցին միշտ արդէն կ'ազօթէ այս ուղղութեամբ, ըսելով. «Ձի լոնսցին պատերազմունք, դադարեցցին յարձակումնք թըշնամեաց, տեկեցցի սէր և արդարութիւն ի յիրկրիս»։

Աստուծոյ կամքին հետեւիլը կ'երջանկացնէ մեր կեանքը ամէն կերպով։ Ուստի, եթէ առօրեայ կեանքիդ մէջ զգուարութիւններու հանդիպիս կամ սխալութիւն ու տագնապալից վայրկեաններ ունենաս, մի՛ յուսահատիր, իրարանցումի մի՛ մատուցիր, քու կամքդ յառաջ մի՛ քշեր, այլ Աստուծոյ կամքին հետեւէ, Անոր յանձնուէ և վստահ եղիր թէ Ան քեզի ցոյց պիտի տայ ամենապակասով ճամբան լուծելու համար քու գոտեարութիւնը։

Ըստ 40րդ Սաղմոսի Տրդ համարին մէջ արձանագրուած մարգարէութեան, Յիսուսի համար ամենամեծ ուրախութիւնն էր Աստուծոյ կամքը կատարել երբ կ'ապրէր մեր երկրագունդին վրայ։ Ան այսպէս արտայայտեցաւ. «Ես իմ կամքս չեմ փնտրեր, այլ Անոր կամքը՝ որ զիս ածխաբն զրկեց» (Յովհ. Ե. 30)։ Ուրիշ առիթով մըն ալ ըսաւ. «ով որ Աստուծոյ կամքը կր կատարէ, անկիւս է իմ եղբայրս, բայց եմ մայրս» (Մկ. Գ. 35)։

Նայել՝ բոլոր մը Յիսուսի կեանքին վրայ. Աւագ Հինգշաբթի օրը, երբ մահուան շուքը իր վրայ իջած էր, ուրիշ բան չըրաւ, այլ Գեթսեմանիի պարտէզին մէջ աղօթեց երեք անգամ և ըսաւ. «Ո՛վ Հայր, եթէ կարելի է այս բաժակը ինձմէ անցուր, ոչ թէ ինչպէս ես կ'ուզեմ՝ այլ ինչպէս Դուց կ'ուզես. բայց ոչ թէ իմ կամքս՝ այլ Քու կամքդ ըլլայ»։ Այս խօսքերով իր շօրը կամքին յանձնընձեցաւ, որով կրցաւ տոկալ հրեաներու անթիւ ու անհամար նախատիքներուն և նոյնիսկ խաչին վրայի անարգ մահուան, որպէսզի Փողոթնայի վրայ իրեն պատարագուելովը մեր մեղքերուն թողութիւն չներհէ։

Երբ Յոր Երանելին յանկարծ ծանրածանր աղէտներու հանդիպեցաւ և նոյնիսկ իր առողջութիւնը, ստացուածքն ու ամէն ինչ կորսեցուց, չյուսահատեցաւ, այլ գետին ծածկով երկրպագութիւն ըրաւ և ըսաւ. «Տէրք ցուաւ եւ Տէրք առաւ. օրհնեալ ըլլայ Տիրոջը անունը» (Յոր, Ա. 21)։ Մեր նախահայրերը երբ զգուարութիւններու հանդիպէին, իրենց լաւագոյնը ընելէ վերջը զկամք Տեառն օրհնեալ եղիցիւն ըսելով Աստուծոյ կամքին կը յանձնուէին։

Երկնքի արքայութեան արժանանալու համար անհրաժեշտ է Աստուծոյ կամքը կատարել, ինչպէս Յիսուս պատգամեց՝ ըսելով. «Ո՞վ թէ ով որ ինձի Տէ՛ր, Տէ՛ր կը կոչէ պիտի մեզն երկեքի արքայութիւնը, այլ ով որ իմ երկնաւոր Հօր կամքը կը կատարէ» (Մատթ. Է. 21)։

Իսկ մեր երկնաւոր Հօր կամքը կատարած կ'ըլլանք երբ Անոր հետ մտերմիկ յաբարբանութեան մէջ ըլլանք միշտ և վայելենք Անոր անմիջական ներկայութիւնը մեր կեանքի առօրեայ զբաղումներուն մէջ։ Աստուծոյ կամքը կատարած կ'ըլլանք եթէ մեր փրկչին, Յիսուս Քրիստոսի կեանքերուն վրայէն քաշենք և Անոր նմանեալ աշխատինք իրեւ մեր կեանքի հեռանկարը։ Նոյնպէս Աստուծոյ կամքը կատարած կ'ըլլանք եթէ Ս. Հոգիին միջոցաւ սրտի փոփոխութեան արժանանալով ապրինք այս աշխարհի մէջ ամբիւծ, արդար ու սուրբ կեանք մը։ Աստուած սուրբ է և կ'ուզէ որ մենք ալ ամբիւծ ու սուրբ կեանքի մը հետեւինք ու փոխանակ մեր կամքին հետեւելու՝ իր կամքին հնազանդինք։

Կրկնեք ուրեմն Հայց. Եկեղեցւոյ մեծ հայրապետներէն Ս. Ներսէս Շնորհալիի հոգեւունչ աղօթքը. «Կամեցող բարեաց, Տէր կամարար, մի՛ թողուր զիս ի կամս անձին իմոյ զնալ, այլ առաջնորդես՝ ինձ լինել միշտ ըստ կամաց քոց արքայսրաց, և ողորմեա՛ Քո արարածոց և ինձ՝ բազմամեղիս» (Հոստոսիանոսի, 12րդ տուն)։

ԳԻ. Ա. ՍԱՐԱՖԻԱՆ

Ֆեղզօ, Գայիմ.

ԱՊՐԻԼ 24

*

Կ'իջնէ երկինքն անոնց վրայ,
Առանց ամպի ու գորովի,
Խորին վրայ հորիզոնին
Մըթին թեւեր,
Զեք նաւակներ, դէպ' փութնը դիակներուն:
Տարմն է մըռայլ մեծ անգղերու,
Եւ անոնց հետ սարսափը խուլ,
Որ կը հիւսուի լայն շրջակին
Մեծ գետին ու, պոյս պոյս,
Օղակ օղակ ինքն իր վրայ,
Հսես փախուս մըն է անհուն:

Հեռուէն ահա,
Պըղընձակուռ դէմով կիներ,
Եկած մօտիկ գիւղակներէն,
Կանգ են առեր,
Ու կը նային մըռայլ շողջին
Դիակներուն,
Մինչ ժպիտ մը թեթեւ ու լիրբ
Կ'ուրուագծուի իրենց դէմին:
Ունին յակեր ու դանակներ,
Զոյգ ուտերմուն՝ այծի թելէ
Հիւսուած պարկեր:
Քովիկն իրենց կամ զըրասներ,
Դունչներին վեր ու անհանդարտ,
Միջոցին մէջ խուզարկելով
Բան մ'անծանօթ:
Մէկիկ մէկիկ կը սըպրդին
Դէպի կոյսը դիակներուն:
Անապարանին իրենց պղտոր,
Մերկ ոսկորները նետելու
Եւ գտնելու անոնց ներքեւ
Պատանները ըզգեսներուն,
Ծընօտը բեկ հին կօշիկին,
Յամառ, իրաւ եւ անձանձիր:
Մահէն անդին մահ մըն է նոր
Սառն, անհարբեր խոճանգումն այս:
Ու հաւաքուած լաթեղէններ

Պարկերու մէջ,
 Կը բարձրաման գըրասներու
 Կոնակներուն.
 Աւարած է աշխատանքն այդ
 Սեւ ու կարմիր.
 Արեւն արդէն համակ կըրակ,
 Արիւններուն կ'առնէ շոգին
 Ու կը սանի:
 Դեռ ուրիշներ՝ աքցանաւոր,
 Որ կղպրած կըզակներէն
 Կը փրցընեն ասամն ոսկի,
 Զրարք հեզմանքն արինակալ
 Լեզուին վերեւ մեռելներուն:

Անապարանքն ու զագրութիւնն
 Ուրիշներու, որ կը բանան
 Փորերն ուռած կամ վիրաւոր,
 Որոնելու խորքէն անոնց
 Քարն ու ոսկին:

Ու ետեւէն գըրասներուն,
 Որ կը սանին ըզգեսները՝
 Թաց ու կպչուն, մեռելներուն,
 Հորիզոնը կը համդարսի:

* * *

Զէ վերջացած բայց մահն անոնց,
 Որոնք հազար մահով մեռան:
 Կէսօրուան դէմ,
 Եզնասայլով, գըրասներով,
 Բերին ֆադիդ, քիթեղ, քիթեղ,
 Ու թափեցին շուրջերն ի վար
 Դիակներուն:
 Արեւին դէմ՝ փայլակ, փայլակ,
 Ծիծաղն անգութ քիթեղներուն:
 Յետոյ կըրակ.
 Ճերմակ կապոյտ բոցերուն սակ
 Շեղջն է շարժում.
 Կը մօտենան ու կը բացուին,
 Մարմին, մարմին,
 Ոճ եւ իրան, թեւ ու գըլուխ:
 Բոցը հազար ժանիքներով,
 Խօլ ու խնդուն,

* *

Աշունն է հիմա թախիծն իր փրուած,
 Ամէն բանի վրայ, ու հոգիիս մէջ.
 Աչքերըս են գէջ, կարօտը՝ մարած,
 Երազն՝ հոգեվարք, ու ճըրագը՝ շէջ
 Յոյսին մըխացող, ձէթը՝ ըսպառած ...
 Աշունն է հիմա թախիծն իր փրուած ...

Ա՛խ, ըսպասցուցիր երկար, շա՛տ երկար,
 Խարեցիր, չեկար ... Դեռ աշուն չեղած,
 Գալու էիր դուն, զըւարթ ու ժրպտուն.
 Գալու էիր դուն հուրը չըջիցած ...
 Հիմա ուշ է ալ ու սիրտըս նրկուն,
 Արդէն իջեր է աշնան իրիկուն:

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

* *

Կարենայի՛ սիրտս բանալ ամէնքին ...
 Ինչպէս արեւը ամպերուն մէջէն,
 Կէս մը զայն բանալ ու կէս մը գոցել,
 Սըփռել շողերըս վըրայ աշխարհին:

Ձմեռուան ցուրտին արեւն ինչպէս որ
 Կը ղըրկէ շողն իր երգիքներէ ներս,
 Սիրտերէ պարման մըտնէ՛ Նոյնպէս.
 Անծանօթ տըղոց, մօտիկ, հեռաւոր,
 Տանէ՛ի քիչ մը ջերմութիւն ու լոյս,
 Յուզէ՛ի՛ զանոնք զըգուանքով անուշ:

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Գորհ ու կապոյտ,
 Կը պըտտէ՛ի եւ կը լըզէ
 Գըլուխներէն,
 Որաները սեւ ու դեղձան:
 Մուխն է պատանգ լոյծ ու ծըփուն,
 Վըրան հալած, վըրան սեւցած մարմիններուն:

Քիչ մը անդին,
 Հանդիսական մաքողոց խումբեր,
 Ոմանք նստած սուրբ աղօթքի,
 Մինչ ուրիշներ խաղաղ դէմքով,
 Մասներն իրենց մօրմկներուն,
 Լուռ կը քօթուեն արեան հեճքեր:

Վ.ՏԱՐԱՆԴԻ

(Շարունակելի՝ 4)

ԿԱՆՈՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐԸ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Դ.

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ
ՀԱՅ ՏԱՐԵՆՈՒԹ ԴՊՐՈՑԻՆ

Ձ. ԸՆԾԱՍՏՈՒՆ ԸՍՏ ՄԱՄԵՏՈՒՆ

Ինչ որ փափաքելի է գիտնալ քահանայութեան և վարդապետութեան պատրաստուողներուն նախընթաց կեանքին նկատմամբ, զայն կը գտնենք Մաշտոցներու Ձեռնարկութեան կանոնին սկիզբը, խրատական գրուածքներու մէջ. գրուածքներ՝ որոնք թէ է սկզբունքով նոյն, բայց ձևով համաձայն են կամ տարբեր: Այսպէս, Մայր Մաշտոցին մէջ(*) (երես 251բ-254) կայ խրատ մը Տաթևացի Գրիգորի անունով, ուր ձեռնարկողին վրայ պարտք կը դրուի քննել ընծայացուին ուսումնական կարողութիւնը, ուղղափառութիւնը, առաքինութիւնը, հասակը և այլն: Էջմիածնի Մաշտոցին մէջ(**) (երես 24-25) գրուած է բոլորովին նոր, բայց շատ կարեւոր շեքս պատուիրանի, Գեորգ Դ. Կաթողիկոսին Ազգ. Մատենադարանի (Ղաւթիկ) Ձեռագիր Թիւ 237 Մաշտոցը շեքսֆ ճովիւրիւղնէ մը ունի, որ գրուած է վարդապետական գաւազանի տւելութեան կանոնին վերջը, և սկիզբը կղերիկոսներու նշն. ձեռնարկութեան, Առաքել Սիւնեցիի անունով (երես 221-245), որուն վերջին մասը նոյն է Կ. Պոլսոյ Մայր Մաշտոցի խրատին հետ:

Այս խրատը, որ Ազգ. Մատենադարանի ձեռագիրին մէջ անընդհատաբար ամբողջովին գրուած է վարդապետական Ձորիքտասան

Աստիճաններէն ետքը և փոքր աստիճաններու և քահանայական ձեռնարկութեան կանոնին սկիզբը, ճեպարագա ճեպարիւրիւղնէ ի քահանայութիւնն հին. խորագրին տակ և Սիւնեաց Առաքել եպիսկոպոսին անունով, Մայր Մաշտոցի մէջ երկուքի բաժնուած է: Ա. մասը գրուած է վարդապետական Ձորիքտասան Աստիճաններէն ետքը (երես 337բ-342ա), Առաքել Յպս. Ի և Գր. Տաթևացիի անունով. Ե. Տե Առաքելայ անունով Սիւնեաց եպիսկոպոսի եւ ի Տե Գրիգոր քաջ հոնեստէ: Իսկ Բ. մասը գրուած է վարդապետական Ձորիքտասան Աստիճաններուն սկիզբը (երես 251բ-254), Ամբողջ խրատականը միանոյն գրչէ ելած է. մանր մունչ տարբերութիւնները ընդօրինակող գրիչներու արդիւնք են անշուշտ(*):

Այս երեսը շատ հետաքրքրական է, որովհետեւ ընծայացուին պատրաստութիւնը նկատի առնուած է նշոյնիսկ իր մկրտութեանէն ետքը: Հսկել է քրիստոնէական կրթութեան և դաստիարակութեան մէջ ծրագիրն է այդ, որ կը կրկնուած է Սիւնեաց վարդա-

(*) Մայր Մաշտոցի մէջ, Վարդան Վարդապետի անունով յաղագս քահանայութեան խորագրին տակ գրուածք մը ալ կ'ըլլան է Առաքել Սիւնեցիի խրատականին Ա. մասին վերջը (երես 343ա-343բ): Վարդան Վրդ. Խորվիրապի վանքին մէջ գրած է իր շեքսֆը և զրկած է բոլոր նայոց պատկանող եպիսկոպոսաց, որպէսզի ձեռնարկութեան օրը կարգան հրապարակաւ, ինչպէս նաև զգրողացական տղայոց. որ գիտենան թէ Երպիտի օտակալի և զարեւոյթի աստիճան կայ առաջի նշանաւ հայրն: Վարդան Վրդ. ի խրատին մէջ հետաքրքրական է ընծայեալներուն տարբեր խնդրանք. Թագէտ աստիճանի կանոնով, կ'ըսէ. «որ Կանչէտն և զանկատարն ձեռնարկէ քան իրենան ամեն, ձեռնարկողն ալ, ձեռնարկեալն ալ կարգալոյժ չ'ըլլան»: — Ս. Գրիգորի կանոնով նոյիւր օրհնելու է 15 տարեկան հասակին մէջ. 25 տարեկանին՝ եթէ պարեհիւծ է և բարի, օտակաւագ ձեռնարկեն. 30 տարեկանին՝ եթէ զկատարեալ է ամենայն բարութեամբ, օրոյց Թառնի մասնացը կ'ընէ նախալէտ, քահանայութեան կը յօւնն:

Գալով կուսակրօններուն՝ արեղացուն, զոր յօժարի իւր կամօքն, 20 տարեկանին զշուխան հացին և ի մայր և ի զինչոյ կորին, 30 տարեկանին շեքսմաւոր օրհնին, որ է միակեաց, օրհնելու զկայսութեան և աշխատքին վրայ եթէ արեղայն յօժար քահանայ ըլլալ, պէտք է 40 տարեկանին օտակաւագ և 45ին ալ քահանայ ձեռնարկել:

(*) Գրիգ. Մեծ Մաշտոց Կոչեցեալ, տպ. Գ. Յ. Արապեան, Կ. Պոլս, 1807:

(**) Մաշտոց ձեռնարկութեան կղերիկոսաց, Սարկիսապոյ և Գահանայից և Օրհնութեան Առաքելայից և տալոյ զղաւազան Մասնաւոր և Ծայրագոյն իշխանութեան վարդապետաց, տպ. 1876, էջմիածին:

պետարանի շրջանակին մէջ. ծրագիր մը՝ որ վեր կը հանէ գարուն ոգին և ըմբռնումը առհասարակ քրիստոնէայ մանուկներու կըրթութեան և դաստիարակութեան, որոնք կը նուիրուին քահանայութեան և վարդապետութեան:

Ներկայացնենք այդ երեսին գլխաւոր գիծերը:

Մկրտութենէն ետքը ծնողներ իրենց զաւակը տուն կը տանին և կը կրթեն սերկիւղին Աստուծոյ: Եւ երբ կը բացուի տղուն լիցան, անոր կը սորվեցնեն. —

1. Աստուծոյ օրհնութիւնը. ամէն բանէ առաջ տղան Աստուծոյ անունը պիտի սորվի:

2. Երբ տղան կը զարգանայ հաւատով և ամէն բան կը հասկնայ, ցոյց կու տան անոր երկինքը, լուսաւորները, եզանակաց փոփոխութիւնները, բոյսերն ու տունկերը, ծառերն ու ծաղիկները և այդ զննեցիկ բաներով կը ճանչցնեն անոր Արարիչը:

3. Կը սորվեցնեն տղուն Երրորդութիւնը:

4. Հրեշտակներն ու՝ դեմքեր:

5. Նախածնողաց պատմութիւնը, աստուծոյ խաբուելին ու մեղանչելը:

6. Քրիստոսի մարգեղութիւնը, սկսելով Գարրիէի աւետումէն, ծնունդը, մկրտութիւնը, թաղումը, յարութիւնը, համբարձումը:

7. Քրիստոսի միւսանգամ գալուստը, բոլոր մարդոց յարութիւնը, վերջին դատաստանը:

8. Կը սորվեցնեն տղուն ամէն օր ժամ երթալ, որպէսզի տեսնէ եկեղեցոյ խորհուրդներն ու արարչութիւնները և հաստատուի հաւատքի մէջ:

9. Գէշ ու գարշելի բաները ցոյց տալ, որ ամէնայն, մեղք չգործէ և բարի ըլլայ միշտ:

10. Յիշեցնել մահուան օրը, հոգեվարքի ժամը և այլն:

Այս բոլորը կ'ըսուի ռեկուսի մանկութեան, զոր անշուշտ սկզբունքով պէտք է սորվեցնել եօթը տարեկան տղուն: Երբ տղան կը լրացնէ այդ տարիքը՝ կնքահայրը զայն կը բերէ եկեղեցի, չճաճարիմք և այլն ըսել տալէ ետքը հաղորդել կու տայ: Տղուն ծնողքը Աստուծոյ կը նուիրեն իրենց զաւակը Սեղանի առջև և կը յանձնեն զայն քրեմիսի եւ ասուածաբանոյ բանա-

նային մը, որպէսզի աստուածային բանիք սորվեցնէ:

Քահանան կը քննէ տղան և երբ տեսնէ որ վարժուած է պոստում մանկութեան, կը ձեռնարկէ աւելի բարձր նիւթերու:

1. Անոր միտքը կը վարժեցնէ ձկնել իմանալի բաներուն, թէ ի՞նչպէս Աստուծոյ շնորհը կը թափուի հրեշտակներու գոտիներուն վրայ և անկից ալ եկեղեցոյ քահանայութեան ինը գոտիներուն վրայ: Այս հաւատքով կը ճանչցուի Աստուած:

2. Կը սորվեցնէ հաւատքի մտքով իմանալիներէն ալ վե՛ր բարձրանալ, ուր է Աստուած, Որդի և Ս. Հոգի:

3. Հաւատքի բաները կը սորվեցնէ:

4. Կը սորվեցնէ Սրբոց վարքը: Վերը իմանալիները, վարք կենսիք, այս երկու բաներուն վրայ միայն մտածելու է տղան. այս է պատճառը որ եկեղեցոյ մէջ ամէն օր Սրբոց վարքը (= Յայրմաւուրք) կը կարդացուի:

5. Կը սորվեցնէ մեղքերու խոտտաւանութեան պէտքը:

6. Կը սորվեցնէ առաքինական գործեր, պահք, աղօթք, արթնութիւն, ոտնակացութիւն, ծնրադրութիւն, սրբասիրութիւն, ժուկութիւն:

7. Կը սորվեցնէ չափաւորութիւն (պարկշտութիւն) ուստիլքի, խմելքի, հագուստ-կապուստի մէջ, որպէսզի սորկրամու և պննդա ըլլայ:

8. Կը սորվեցնէ լուծութիւն և առանձնակեցութիւն, որպէսզի շատախօս և շատաշօյի չըլլայ:

9. Կը սորվեցնէ ժուժկալ և համբերող ըլլալ առաքինական գործերու մէջ, այսինքն՝ քաղցի ու ծարաւի, մերկութեան և գետնախշտութեան, և այլ բաներու մէջ:

10. Կը սորվեցնէ հոգեկան շնորհ առաքինութիւնները. — Սահմանութիւնը, Արիւնութիւնը, Ողջախոսութիւնը և Արդարութիւնը: Այս բոլորը քահանան (= առաջնորդը = խոստովանահայրը) պարտական է տղուն սորվեցնել մինչև ձեռնադրութեան ժամանակը:

Եւ երբ կը հասնի կատարեալ հասակի, այսինքն՝ երբ Քրիստոսի պէս կ'ըլլայ 30 տարեկան, խոստովանահայրը կը քննէ զայն այլևայլ նկատուիներով թէ՛

1. Մորված է կրօնաւորութեան կարգն ու սահմանը. ով որ կրօնաւորութեան սահմանը չէ զիտե՛ր՝ չի կրնար այդ կարգին մէջ մտնել:

2. Քանանայութեան կարգն ու սահմանը գործքով որոշված է թէ խօսքով, խօսքով կատարեալ չ'ըլլար, գործքն ալ պէտք է:

3. Գործը յօժարութեամբ, ուղեւորով կ'ընէ թէ Քի հարկէն, առաջնորդին ստիպումով. երբ յօժարութիւն չկայ, հարկը վերցածին պէ՛ս՝ գործը երեսի վրայ կը մնայ:

4. Կը նայի թէ սրբատրութեամբ պիտի կրնա՞յ տանիլ իր վարքն ու կարգը: Եթէ չի կրնար, բայց կ'աղէ կարգաւոր ըլլալ, թող չ'ըլլայ:

5. Եթէ սրբասէր է, կամք և յօժարութիւն ալ պէտք է. ուրիշներուն օտարակամ լաւ չէ այս լուծի տակ մտնել:

6. Նայելու է թէ անպիտան մոլորութիւններ ունի՞ր՝ որոնցմէ չի կրնար հրաժարիլ. եթէ ասանկ բաներ կան թող չ'օտանայ այս կարգին:

7. Մենդեմէն մինչև այդ օրը անարատ պարհօ՛ր է: Բացարձակ անարատութիւն կը պահանջուի. նոյնիսկ խոտափնտրութեամբ սրբութիւն անօգուտ կը համարուի:

8. Ամէն օր խոտափնտրի:

9. Հեղ, հնազանք, խոնարհ և երկուշած ըլլալ:

10. Անապական և անարատ կեանք վարել:

Ահա այն սկզբունքներն ու պայմանները, որոնց գործադրութեամբը միայն մէկը կրնար կրօնաւոր-վարդապետ ըլլալ Սիւնեաց Դպրոցին մէջ:

Արգիսթ կէտ առ կէտ գործադրուած են ասոնք. — Կարելի չէ բացարձակապէս հաստատուն պատասխան մը տալ. բայց ամէն պարագայի մէջ օգտակար է, մանաւանդ պէտք է որ օրէնքը խոտապահանջ ըլլայ. ասով միայն կարելի է ընծայացունի վրայ արժանաւորութիւնը կազմող աւելի որոշ յատկութիւններ փնտռել:

Եւ անշուշտ այս ըմբռնումով է որ ընծայացուն երկու անգամ հրապարակային քննութեան կ'ենթարկուի Ձեռնագրող և պիսկապոսին կողմէ, Այս հրապարակային քննութեան առաջին մասը թէն եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի, բայց գեռ Ձեռնագրու-

թեան խորհուրդին բուն մասը չի կազմեր, այլ պարզապէս նախապատրաստութիւն մը, և քննութեան նիւթիւն ալ գրեթէ կրկնութիւններ են նախապէս արուած սկզբունքներուն և պայմաններուն: Բայց հրապարակային քննութեան երկրորդ մասը, որ կ'ընթիւ անուշով ծանօթ է, էական մասն է Ձեռնագրութեան խորհուրդին և լրումը ընծայացունի քննութիւններուն, ուր, ինչպէս պիտի տեսնենք, գլխաւոր հարցումներու վերաբերած են ընծայացուն տեական և գործառնական կեանքի վերաբերեալ խնդիրները:

Հրապարակային քննութեան առաջին մասը Մայր Մաշտոցի մէջ ալ կայ, որ զիտել տուինք արդէն, Գր. Տաթևացիի վերագրուած է: Այս քննութիւնը ընելու համար եպիսկոպոսը, ձեռնագրութեան օրը, անշուշտ կ'աշխատէ անաղ, եկեղեցւոյ մէջ, աթոռ նստած, բազմութեան առջև, ճշգրտւած զգուշութեամբ պէտք է քննէ ընծայացուն և ծանրանայ սա՛ կէտերու վրայ:

1. Եթէ ընծայացուն տգէտ է, այսինքն՝ չունի քահանայական ուսումը, պէտք է ձեռնագրել. զգի տգիտութիւններ-անբանից է, և անբանն ոչ լինի քահանայ:

2. Եթէ ընծայացուն հերժուածող մըն է՝ պէտք է ձեռնագրել: Հիբաւածող բառը երկու իմաստ ունի. առաջին՝ ուղղափառութեան տեսակէտէն, Սրբոսի, Նետորի և Մակեդոնի պէս, իսկ երկրորդ՝ քահանայական վարքին արատաւորումը, որ կը յայտնուի իր պաշտօնին մէջ թերացումով, այսինքն՝ որ սխալ բաներ կը սորվեցնէ, անարժանեքը եկեղեցւոյ խորհուրդներուն կ'ընդունի:

3. Եթէ ընծայացուն գիտուն է և ուղղափառ, բայց առաքինի չէ, պէտք է ձեռնագրել. զգի թէ անարժան իցէ գործով, թէպէտ զամենայն գիտութիւնս ու նիցի, ոչ ձեռնագրեսցի՛ր: — Այս յօդուածը բացատրութեան մէջ առաքինութիւնը մեկնուած է սրբութեամբ. ենթական սրբութիւնն է. աստուածային իշխանութիւնը սրբութեան վրայ կը հանգչի. այս սկզբունքով երբ քահանայութիւնէն ետքը արքեպիսկոպոսի կողմէ, քահանայական իշխանութիւնն ալ ինքնին կը լուծուի:

4. Եթէ ընծայացուն արժանաւոր է:

բայց չափահաս չէ, պէտք է ձեռնադրել: Ձափահասութիւնը երեք կերպով պէտք է առնել. Հասակի, Կամփի եւ Սրբութեան: Իսկ ճկատարեալ հասակ՝ ԵՐԵՍՆԱՄԻՆԱՅԻՆ է:

Ծ. Եթէ ընծայացուն բարեպաշտ ծնողաց և սուրբ անկողնի զաւակ չէ, պէտք է ձեռնադրել: Օտարազգի, ուրացողի և պտու-նիկի զաւակներ չեն կրնար ձեռնադրուիլ: [Այս սկզբունքը ընդունելով հանգերձ՝ քրիստոնէական, ինչպէս նաեւ Հայ Եկեղեցին, մեծապէս բարեփոխած են ատոր ըմբռնումը: Մեր Եկեղեցւոյ յատուկ կանոնի մէջ կ'ըսուի. որչափ ալ անօրին, բայց եթէ արժանաւոր են, պէտք է ձեռնադրել: Տղան մեղապարտ չէ իր ծագման համար. անչուլտ այս հիմը շատ ամուր է]:

Ծ. Եթէ ընծայացունի Խոստովանահայրը չի վկայի որ անոր արժանաւորութեան պէտք է ձեռնադրել: Այն խոստովանահայրը, որ կը ծածկէ և պատճառ կ'ըլլայ ձեռնադրութեան, պատասխանատու է:

7. Եպիսկոպոսը ընծայացունի պէտք է յիշեցնէ մարգարէական պատգամին համեմատ՝ թէ ինքն դու կը կարգուի ժողովըրդեան վրայ. և եթէ մէկը մեղքի մէջ կը տեսնէ և չ'ազդարարի և ետ չի դարձնիր, պատասխանատու է այդ մեղաւորին արեան:

8. Եպիսկոպոսը պարտաւոր է այս բոլոր ըսուածներուն ուշադրութիւն ընել և երբեք տիղի չտալ ստիպման, կաշառքի և այլնի առջև: Հակառակ պարագային, պատասխանատու է ձեռնադրիչ եպիսկոպոսը իր ըրած անարժան ձեռնադրութեան համար:

9. Եպիսկոպոսը պէտք է ընծայացունի համար կենցաղավարական կանոններ դնէ. մէկը ժամանակաւոր, ձեռնադրութեան առթիւ, իսկ միւսը ձեռնադրութեանէն ետքը՝ ցկեանս:

Ժամանակաւոր կանոնն է ընծայացունի կարողութեան յարմար պահեցողութեան շրջան մը, մէկ կամ երկու տարի, և Բաւսունքը, զոր պէտք է անցնէ «արթնութեամբ, աղօթիւք, ծնրադրութեամբ և արտասուօք»:

Ցկեանս կանոնն է Գրիստոսի պէս ապրել. հեպ, խոտարհ, մարգասէր, անյիշաւար, խաղաղարար և այլն: Չըլլայ շատաւ շրջիկ, գինարբու, պճնասէր և այլն:

10. Այլեւայ պատուէրներ հրեշտակային կեանք մը անցընելու համար:

Մանօք. — Գրգ կանոնին վերջը կուսակրօններու համար դիտողութիւն կայ մասնաւորապէս, որոնց յարաբերութիւնը բուրրովին կը խզուի աշխարհի հետ և իբր փաստ կը յիշատակուի այն կանոնը, որուն համեմատ կուսակրօն քահանայ պէտք է առաջնորդ ըլլայ ժողովրդեան: Հակառակ սակայն այդպիսի կանոնի մը գոյութեան, միշտ կուսակրօններ առաջնորդներ եղած են սկիզբէն ի վեր:

Նոյնիսկ կանոնական այս տրամադրութիւնները հակառակ են այն բոլոր իրաւունքներուն, որոնք կը տրուին Վարդապետին (կուսակրօնին) Սրենեաց դպրոցին մէջ, գաւազանի իշխանութեան հետ: Ինչպէս պիտի տեսնենք, Սրենեաց դպրոցին ըմբռնումով, թէ և վարդապետութիւնը եպիսկոպոսութիւն = առաջնորդութիւն չէ, բայց Վարդապետին տրուած իրաւունքները ամբողջ կ'ընեն զինքը եպիսկոպոսին և ուսուցանելու — անչուլտ ժողովրդեան — բացարձակ իշխանութիւն մը կը վայելէ ան: Այսպիսի դիրքի մը մարդը, առանկ կամ նուազ ընդարձակ շրջանակի մէջ, ինքնին տեական յարաբերութեան մէջ է ժողովրդին, աշխարհի հետ:

Արսապատմ Լալա Գաբարաբերէն, 1906

(Շարունակելի՝ 8)

ԲԱՆՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԻՆԳԱՄԷՇԻ ԴԻԻՑԱԶՆՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Ս. Արսոյոյ երեսասարդ եւ ուսումնասնել Միաբաններէն Հոգե. Տ. Անուստան Վրդ. Ջոզանեան 1953-55 թուականներուն **Սթոն**ի մէջ հրատարակած էր հնագիտական-բանասիրական տեսակէտ յոյժ անհեկան **Գիլգամէշի Գիւցազնեղութեան**, գրեթէ կէտը: Այնուհետեւ, Հոգե. Հայրը ուսանելու համար Փարիզ մեկնած ըլլալով, յօդուածը ընդհատեցաւ: Երեւ արիներ տուա՞յ իր վերադարձէն ապրին, Հոգե. Հայրը զբաղած էր արիւ կարեւոր աշխատութեամբ մը — Հր. Անուստանի **Վիլպակասարի** ներածական Հասարի Բնական եւ վերլուծական ուսումնասիրութեամբ, որ 1959-11 **Սթոն**ի մէջ հրատարակուել զատ լոյս տեսաւ նոսր առանձին հասարգով: Ամազգիւս այս թիւով Հոգե. Հայրտուրը կը սկսի իր ընդհատած յօդուածի տարւնակութեան, որ նոյնպէս լոյս պիտի տեսնէ առանձին հասարգով:

ԽՈՐԲ.

(Մեծ լրատմ մը կայ: Երբ բնագիրը նորէն կը սկսի, էնկիդու — շարունակելով իր դառն գիտողութիւնները — կ'աղբրէ Շամաշին անէծքը որսորդին վրայ):

1. — «[...] Իր հարստութիւնը փճացուր, նուազեցուր իր ոյժը.
2. — Իր [ոյ]դին [անընդունելի ըլլայ] քու առաջ.
3. — Թող [անասունները, զորս կը ջանայ թակարդել] խուսափին իրմէ.
4. — [...] Թող՝ որսորդը [չհաս]նի իր որսի փափաքին ու.
5. — [Իր սիրտը] խաթխուսեց իրեն անիծելու [աղի]ճը, պերճաղիճը.
6. — «[Ե]կ, ո՞վ աղիճ, քու ճա[կատա]-գիրը պիտի սահմանեմ,
7. — [ճակա]տագիր մը որ պիտի չվերջանայ ցլաւիտեան.
8. — [պիտի] անիծեմ քեզ բուռն անէծքով մը.
9. — [ու ...] Թող իր անէծքները իրաւանան շուտով քու առաջ.
- 10-18. — (չափազանց կցկտուր՝ Թարգմանուելու համար).
19. — [...] փողոցը պիտի ըլլայ քու բնակավայրը,

20. — [պատին շուքը պիտի ըլլայ] քու կայանը,
21. — [...] քու ոտքերը.
22. — [Թող արբեալը եւ ծարաւին դարիկին] քու այտերուն.
- 23-32. — (կցկտուր՝ Թարգմանուելու համար).
33. — Երբ Շամաշ լսեց [խօսք]երը իր բերնին,
34. — Ըն անմիջապէս կանչեց զինքը երկրի(էն):
35. — «Ինչո՞ւ, ով էնկիդու, կ'անիծես աղիճը, պերճաղիճը.
36. — ո՞վ ուսուցանեց քեզի աստուածավայել ճաշ ուտել,
37. — արքայավայել զինի ըմպել.
38. — ո՞վ զգեստաւորեց քեզ շքեղազարդ զգեստով մը,
39. — ո՞վ տուաւ քեզի երեսելի Գիլգամէշը իբրեւ քու ընկերը.
40. — Ե հիմա, ով Գիլգամէշ բարեկամս, քու մտերիմ բարեկամը.
41. — [Թող] քեզ հանգչեցնէ հոյակապ բազմոցի մը վրայ.
42. — քեզի հանգչեցնել տուաւ պատուոյ բազմոցի մը [վրայ].
43. — քեզի նստեց[նել] կու տայ հանգըտաւէտ աթոռի մը վրայ, (Իր) ձախակողմեան աթոռը,
44. — [որպէսզի] երկրի [իշխան]ները համբուրեն քու ոտքերը.
45. — Գու վրայ Ուրուկի Ժողովուրդը [լա]ւ (ե) ողբալ [պիտի տայ].
46. — [ուսնացող] Ժողովուրդը վիշտով պիտի լեցնէ քու վրայ.
47. — [Ե ինք], [քու թաղուել]էզ վերջ, [իր] մարմինն երկար հեր կրել պիտի տայ.
48. — [պիտի զգեստաւորուի] առիծի մորթով եւ պիտի թափառի ա[նպատ]իւ վրայ.
49. — [Երբ] էնկիդու [լսեց] արիասիրտ Շամաշի խօսքերը,
50. — [...] իր զայրացած սիրտը հանդարտեցաւ.

Շուրջ երկու տող կը պակսի. էնկիդու կը մեղմանայ եւ անէծքը կը վերածէ օրհնութեան մը:

ՍԻՒՆԱԿ ԶՈՐՐՈՐԴ

1. —
2. — «[Լիրքաներ, իշխան]ներ և ազնուականներ պիտի սիրեն [քեզ] .
3. — [. . . պիտի զ]արնէ իր զխտին .
4. — [. . . պիտի] ցնցէ իր զխուռն մաշք .
5. — [. . .] . . . պիտի թուլցնէ իր գօտին քեզի համար :
6. — [. . .] սեակուն(?) , լրջաքար և ոսկի .
7. — [. . .] հոտ տրու[ի] տնոր , որ քեզ սպառուեց ,
8. — [քեզի համար . . .] . . . իր լեցուած շտեմարանները
9. — [քուրմը] պիտի առաջնորդէ քեզի աստուածներու [տառջ] .
10. — [քու պատճառաւ] կինը՝ եօթերու մայրը , պիտի լքուի .
11. — [. . . էնկի]դու , որուն մարմինը հիւանդ է ,
12. — [. . .] առանձին կը քննայ .
13. — [. . .] գիշերուայ ընթացքին [կը պարպէ] իր սիրտը իր բարեկամին .
14. — «[Բարեկամա] , երազ մը տեսայ այս գիշեր ,
15. — երկինքները [կը գողային] . երկիրը կ'արձագանգէր .
16. — [. . .] կը կենայի [առ]անձին .
17. — [. . .] , մթին էր իր գէմքը .
18. — իր գէմքը նման էր
19. — [. . .] իր մագիլները (նման) էին արծիւինին .
20. — [. . .] զիս յաղթահարեց(?) .
21. — [. . .] . . . կը ցառկէ .
22. — [. . .] զիս ընկզմեց .

(Կտորուածք)

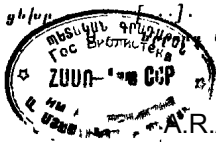
31. — [. . .] . . . զիս այսպէրպէս .
32. — իմ թեքոս , թռչունի մը հանգոյն ,
33. — նայելով ինծի , կ'առաջնորդէ զիս խաւարի սենեակը՝ Իրկալայի բնականարան ,
34. — այն տունը՝ ուրկէ ով որ կը մտնէ երբեք գուրս էիլլեր .
35. — ճամբան՝ որու ուղին հոտ էի վերադարձներ .
36. — այն տունը՝ որուն բնակիչները զուրկ են լոյսէ .
37. — ուր հողը իրենց սնունդն է և ցիխ իրենց ուտեստը .

38. — զգեստաւորուած են թռչուններու պէս , թեաւոր հանգերձներով .
39. — լոյս չեն տեսներ և խաւարի մէջ կը բնակին .
40. — [հո]ղի [տան] մէջ , ուր մտայ ,
41. — նա[յեցայ իշխաններուն] , և (հաւաւսիկ?) թագերը վար գրուած են .
42. — [. . .] անոնք որոնք (սովոր էին կրել) թագեր , որոնք հին օրերէ ի վեր իշխած էին երկրին ,
43. — [ներկայացուցիչները(?)] Անուի և էնիլի , անոնք էին որ կը սպասարկէին խորոված միսը ,
44. — որոնք կը սպասարկէին [հիփուած ապրանքները] , որուն պառ ջուր կը սպասարկէին մաշկերէն ,
45. — փռչի տան մէջ , ուր մտայ ,
46. — կը բնակին աւագ քուրմեր և ջահնկայնի ,
47. — հոն կը բնակին թովչուածներ և հիւսցական քուրմեր ,
48. — հոն կը բնակին մեծ աստուածներու կոնքերու օժոգները ,
49. — հոն կը բնակի էթման , հոն կը բնակի Սուսուկանը ,
50. — [հոն կը բնակի նաե] իրէշկիզալ՝ ստորերկրեայ աշխարհի թագուհին ,
51. — [Իէլիթ —] — Յերին՝ ստորերկրեայ աշխարհի գալիքը , կը ծնրագրէ անոր առաջ ,
52. — [տախտակ (մը) բռնած է] և կը կարգայ անոր առաջ ,
53. — [արձրացնելով] իր գլուխը նայեցաւ ինծի ,
54. — [. . .] և տարաւ այս [մարդը] .

Հոս կայ շուրջ 55 տողնոց բաց մը : Հետեւեալ բնիցը Գիւլամէշի կողմէ կատարուած ճառ մը կը պարունակէ , հաւանարար իր մօր կողմէ ուղղուած :

5. — «Բարեկամ[ս] երազ մը տեսաւ չարագլոխ [բովանդակութեամբ . . .] ,
6. — Այն օրը որ տեսաւ երազը վերջացած էր [. . .] ,
7. — էնկիպուն զարնուած երկարած էր , օր մը [. . .] ,
8. — զոր էնկիպուն իր բազմոցին վրայ [. . .] .

և չորրորդ օր մը [. . .] ,

10. — հինգերորդ, վեցերորդ, եօթներորդ, ութերորդ, իններորդ [և տասներորդ օրը] .
11. — էնկիդուի հիւանդութիւնը [աւելի և աւելի ևս վաթսրացաւ] .
12. — տասներմէկերորդ և տասներկուերորդ օր մը [...] .
13. — էնկիդուսը [իր] անկողինին վրայ [հրկարած է ...] .
14. — կանչեց Գիլգամէշը [...] .
15. — ճարեկամ[ս], [...] զիս անիծեց .
16. — [պիտի չմեռնիմ] անոր հանգոյն որ [կ'իյնայ] մարտի մէջ .
17. — Բարեկամս, ով որ [կ'իյնայ] մար[տ]ի մէջ [օրհնեալ էջ] .
18. — (բայց) ես, [ես պիտի մեռնիմ նախատեսքի մէջ(?)].
(կոտորածք)

Տ Ա Ն Տ Ա Ն Ա Ռ Ի Ը Ն Բ Ո Ր Դ

Ս Ի Ի Ն Ա Վ Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

1. — [Անմիջապէս որ] [առաւօտ]եան առաջին փալիւրիլը [ճառագայթեց] .
2. — Գիլգամէշ բացաւ իր բերանը և ըսաւ [իր բարեկամին] .
3. — Ով էն [կիզուս ...] վիթի մը [պէտք] .
4. — և զոռն էիր [երբ ...] .
5. — զոռն էիր զոր [...] կրթեց .
6. — և [...] արօտը .
7. — Լեռնեի կը բարձրանայինք(?) և կ'իջնէինք(?) մայրիներու անտառը .

Յաջորդական տասնընթերցող տողերու մէջ, չափապահ կցկտուր՝ թարգմանութեան համար, Գիլգամէշ յայտնապէս կը շարունակէ թուարկումը արի արարքներու, զորս երկու հերոսները կատարած են միասնաբար։ Ապա, բնագիրը կը կենայ, Գիլգամէշ միւրճուած է վշտի մէջ իր բարեկամի մահուան առթիւ և կ'ուղղէ իր խօսքը քաղաքի երէցներուն՝ հետեւեալ վշտագին արտայայտութիւններով . —

Ս Ի Ի Ն Ա Վ Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ

1. — Ունկնդրեցէք ինձի, ո՛վ երէցներ, [և ակնջ տուէք] ինձի .
2. — Էնկիդուսին, իմ [բարեկամ]ին համար է որ կ'արտասուեմ,

3. — պոռալով զառնօրէն ողբացող կնոջ մը պէս .
4. — տապաւրը կողքիս, [աղե]ղը ձեռքիս .
5. — զաշոյնը գօտիիս, [վահանը] որ իմ առջևն էր .
6. — իմ տօնական տարազը, իմ ուրախութիւնս .
7. — չար [ոգի] մը ելաւ և [գողցաւ(?) ինձմէ] .
8. — [իմ բարեկամս], իմ [կրտսեր եղբայրը(?)], որ որսաց արձակադաշտի վայրի էջը (և) յովազը տափաստանի .
9. — է[նկիդուսին], իմ բարեկամը, իմ կրտսեր եղբայրը(?) , որ որսաց վայրի էջը արձակադաշտի (և) յովազը տափաստանի .
10. — Մինք որ [յաղթեցինք] բոլոր խոչընդոտները, որ բարձրացանք [լեռները] .
11. — որ բռնեցինք և [սպաննեցինք] երկընքի ցուլը .
12. — որ տապաւրեց Գուրբան, որ [կը բնակէր] [մայրիներու] անտառին մէջ .
13. — Արդ, ի՞նչ տեսակ քուռն է որ [քեզ] նուաճած է .
14. — նսեմացած ես և չես կրնար [զիս] մտիկ ընել .
15. — բայց չի բարձրացներ [իր աչքերը] .
16. — զպտու իր սրտին, բայց ան չէր բախտի .
17. — ապա քօզարկեց (իր) բարեկամը հարսի մը պէս [...] .
18. — բարձրացուց [իր ձայնը] առիւծի մը հանգոյն .
19. — էգ առիւծի մը պէս, զրկուած [իր] կրկուններէն .
20. — ետ և առաջ գնաց [իր բարեկամ]ին առջև .
21. — քաշելով (իր մազը) և սիւսկով (զայն) [...] .
22. — հանելով և նետելով (իր) գեղեցիկ (հանդերձք)
23. — [անմիջապէս որ] [առաւօտ]եան առաջին փալիւրիլը ճառագայթեց, Գիլգամէշ ...] .

(կոտորածք)

ՍԻՆՆԱԿ ԵՐՐՈՐԴ

1. — [պատուով] բազմոցի մը վրայ քեզի տարածուիլ [տուիլ] .
2. — քեզի նստեցնել տուի [հանգստաւետ ակոռի մէջ վրայ, իմ ձախակողմեան գահիս],
3. — որպէսզի երկրի իշխանները [համբուրին քու ոտքերը] .
4. — քու վրայ [Ուրուկի] ժողովուրդը լալ պիտի տամ [և ողբալ] .
5. — ուռնացող ժողովուրդը [ծառայութեամբ պիտի բռնաւորեմ քեզի համար] .
6. — և քու թագուհիէն վերջ, ինքզինքիս [կրել պիտի տամ երկայն հեր] .
7. — ա[ռիւծի] մորթ պիտի հագուիմ և պիտի թափառիմ անապատին մէջ] : և
8. — Անմիջապէս որ առաւօտեան առաջին փալիւրը ճա[նապալթեց, Գիւգամէշ . . .]
9. — թուլցուց իր գօտին [. . .] .

Այստեղէն մինչև Հինգերորդ Սիւնակ, տող 42, հազիւ թէ կտոր մը պահուած է . պակասող մասը կը վերաբերի էնկիզուի թագման :

ՍԻՆՆԱԿ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

42. — [. . .] Անունա[կներու . . .] պատաւորը ,
43. — երբ [Գիւգամէշ լսեց ասիկա ,
44. — յղացաւ [իւր սրտին մէջ] գետի մը(?) պատկերը(?) :
45. — Անմիջապէս որ առաւօտեան առաջին փալիւրը ճառապալթեց, Գիւգամէշ շինեց [. . .]
46. — դուրս բերաւ ելամնակու փայտէ մեծ սեղան մը ,
47. — մեզի լեցուց սարդիտէն(?) բաժակի մէջ ,
48. — կարագ լեցուց լրջաքարէ բաժակի մէջ ,
49. — [. . .] զարդարեց և ցուցադրեց արեւուն :

Զորս նշաններու բացառութեամբ, 6րդ Սիւնակը բոլորովին փճացած է :

ԱՆՈՒՇՍԻԱՆ ՎՐԴ . ԶԴՁԱՆԵԱՆ (Շարունակելի՝ 12)

ԻՄԱՍՏԱՆԻՐԱԿԱՆ

Ս. Է. ՌԱՅԹԵՔԸՐ

Տեսութիւններ Տիեզերքի Մասին

և

Փաստեր Աստուծոյ Դոյութեան

— • —

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

ԴԱՍԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

Ինչպէս տեսանք արդէն, Կիլիսիա Օգգամի աշակերտները կարեւոր գիտեր կատարեցին բնական գիտութիւններու գաւառին մէջ, ԺԴ. դարու վերջերը: Վերածնունդէն ետք, Օգգամեան աւանդութեան ժառանգորդները, անվերապահ համակիրներ մաթեմատիքական եւ փորձառական մեթոտին, ջանացին ծուլուիլ մեծ զանգուածին մէջ այս մեթոտը գործարկողներուն եւ կորսնցուցին այսպէսով իրենց կենսունակութիւնը իբրեւ ուրոյն դպրոց բանգէտներու, ձգելով Արիստոտէլեաններուն Միջին Դարու փրկեսոփայութեան շարունակողներու տիտղոսը: Աւելին՝ Արիստոտէլեանները վերագտան մաս մը իրենց կորսուած հռչակէն շնորհիւ իտալացի դոմինիկեան Կարտինալ Դաժէտանի (1469-1534) եւ զար մը ետք՝ յիսուսեան Ֆրանսիսքո Սուարէզի նման գրողներու գործերուն: Սակայն Արիստոտէլեանները բնաւ չընդունեցին այն սկզբունքը՝ ըստ որում անկենդան աշխարհի կազմուածքը էապէս մաթեմատիքական է. այս սկզբունքն է որ, եկած Պղատոնէն եւ Պլաթարեաններէն, պիտի ներշնչէր նոր դարու մարդիկը,

եւ անոր մերժումը՝ վերջին դասականներու կողմէ՝ եղաւ գլխաւոր պատճառը որ գիտնականները հեռացան միջնադարեան փիլիսոփայութենէն: Բայց աստի, դասականութիւնը անկում կը կրէր որովհետեւ բնութեան սէրը, որ այնքան կենդանի էր Արիստոտէլի մէջ, գրեթէ անհետացած էր. ղիտեւը եւ փորձելը, որոնց վրայ այնքան ուժեղ շնշտ մը դրած էին Արիստոտէլ եւ Ս. Թովմաս, արհամարհուած էին. եւ այլատեսութեամբ դասականները կը զբաղէին անհեթեթիկ ներամտութիւններով՝ որոնք որեւէ կապ չունէին կեանքին եւ իրականութեան հետ. կը վիճէին «նմանաստեղծութեամբ» եւ «այլատեսութեամբ», «ստորոգականներու» եւ «նոյնաստորոգականներու», «պարզաբար» եւ «բարձր» էութեան» բառերու շուրջ. խնդիրները կը լուծէին «ծեւականութեամբ», «նիւթականութեամբ», «հիմնականութեամբ» եւ «գերազանցութեամբ» բառերու միջոցաւ եւ կը փնտռէին իրերու բացատրութիւնը երկինքներու համակարանքին, անհամակրութեան եւ ազդեցութեան մէջ: Զարմանալի չէ որ Վերածնունդի առնական համայնագէտները զամբիւղ նետեցին այս բոլորը: Իտալիոյ մէջ, Մետիսիսներու հովանաւորած վերակենդանացած Պլատոնականութիւնը կը տիրէր եւ, Փարիզի մէջ, 1536ին, խիտ հասարակութիւն մը ծափահարեց Բիէր Բամիւսի թէզին, «Թէ ինչ որ կը գտնուի Արիստոտէլի մէջ՝ սխալ է»:

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

ՏԻՒՕ ԵՒ ԿԵՊԼԵՐ

Որպէսզի փիլիսոփայութիւնը եւ գիտութիւնը վերադառնային կեանքին եւ կենդանային, նախապայման էր, ինչպէս դիտած էր Բիէր Բամիւս, վերադառնալ այն ճամբուն՝ որուն հետեւած էին Օգգամեանները ԺԴ դարուն եւ վերահաստատել յարաբերութիւնը արտաքին աշխարհին հետ: Դէպի բնութիւն վերադարձի առաջնորդը եղաւ Բամիւսի բարեկամ եւ Դանիացի աստղագէտ Տիեռո Պրահէ, որ ապրեցաւ 1546էն 1601 եւ քսան տարիով աւելի մեծ էր քան Ֆրանսիս Պաքոն եւ Կալիլէ եւ հարիւր տարիով նախակարապետը Նիւթընի:

Ասոր դիտողութիւնները, հակառակ անոր որ աստղադիտակի եւ միջբովմէթրի գիւտէն առաջ էին, եւ սակայն տարբօրինակ կերպով ճշգրիտ էին եւ յայտնի եղաւ քիչ ատեն ետք, որ անոնցմէ հետեւցուած մի քանի եզրակացութիւններ բոլորովին անհամապատասխան էին աշխարհի Արիստոտէլեան դրութեան. այսպէս՝ Տիխոյի ուսումնասիրութիւնը նոր աստղի մը մասին, որ Գասսիոպէի աստղախումբին մէջ երեւցած էր 1572ին, ցոյց տալով որ իր ուսումնասիրութեան առարկան կը գտնուի անշարժ աստղերուն մէջ, կ'ոչնչացնէր հաւատքը երկնային մարմիններու անփոփոխութեան մասին, որ անբաժանելի մասը կը կազմէր դասական փիլիսոփայութեան. եւ փաստարկութիւնը թէ 1577ի գիսաւորը կը դառնայ արեւին շուրջի մոլորակային միջոցին մէջ, բոլորովին փոշիացուց տիեզերագիտութիւնը՝ որ գիսաւորները կը զնէր երկրային մթնոլորտին մէջ:

Տիխոյի գործը ամուր կերպով իրբեւ սկզբունք կը հաստատէ թէ՛ բնաբանական փիլիսոփայութիւնը հիմնուած է դիտողութեան տուած քանակական տուեալներուն վրայ. Սակայն աւելի քան մը պէտք էր աւարտելու համար արդի գիտութեան հիմնարկութիւնը եւ այս աւելին գտնողը եղաւ իր աշակերտը՝ Կեպլեր: Կեպլերի գաղափարը, առնուած ի պատուի դարձած վերածնող Պլատոնականութենէն, իրականին մէջ ծագում կ'առնէ Պիւթագորեաններէն: Պիւթագորեան սկզբնական գիւտը կապ ունէր քնարի թելերու երկարութեան հետ. գտած էին որ՝ եթէ թելի մէջտեղէն ճնշէին կը ստացուէր մէկ ութնեակ աւելի բարձր ծայն մը, եթէ երկարութեան երկու երրորդէն անշարժացնէին՝ մէկ հնգեակ աւելի բարձր ծայն եւ այսպէս շարունակաբար: Այսպէսով կը փաստուէր որ թուական պարզ յարաբերութիւններ գոյութիւն ունին ներաշխակ ծայներ արտադրող թելերու երկարութիւններուն միջեւ, ինչ որ կապ մը կը գծէր մաթեմատիկի եւ գեղագիտութեան միջեւ: Այս եզրակացութեան ընդհանրացումը տարաւ այն սկզբունքին թէ թուական օրէնքները, երաժշտական ներդաշխակութեան օրէնքներուն նման, իրական միջոցներն էին տիեզերքի հիմնա-

կան միութիւնը մեկնաբանելու համար. թէ՛ պէ՛տք է գոյութիւն ունենայ մաթեմատիքական ներդաշնակութիւն մը՝ արտաքին աշխարհէն ներս բոլոր երեւոյթներուն ներգոյ եւ թէ՛ ա՛յս է իրականութիւնը՝ զոր փիլիսոփաները կը փնտռեն եւ գիտնականները պարտականութիւն ունին գտնելու:

Աւելին՝ անոնք կը հաւաստիացնէին թէ բնութեան կազմակերպութիւնը երեւակայելի ամէնէն պարզ նկարագիրը ունի իւրաքանչիւր մասնաւոր պարագայի մէջ: Այս նկատողութիւնը, որ բնագիտութեան պատմութեան մէջ ունեցաւ առաջին կարգի կարեւորութիւն — նոյնը չէ՞ որ մեր օրերուն առաջնորդեց Այնշթայնը դէպի բոլորագիծ ձգողականութեան օրէնքը —, կիրարկուեցաւ Կեպլերի կողմէ, պարզացնելու համար իր նախորդներէն ժառանգ մնացած աշխարհի կնճռոտ պատկերը: Պէ՛տք է վերջի-շել թէ Կոպեռնիկ, առնելով առաջին կարգի կարեւորութիւն ունեցող որոշումը՝ արեւը դնելու կեդրոնը տիեզերքի, կը պահէր տալաւին շրջագիծերու կնճռոտ մեքենակալութիւնը զոր երեւակայած էին Յւտոքս եւ Հիպպարկ՝ պատկերելու համար մոլորակներու շարժումները եւ որ, յաւելումովը նոր շրջագիծերու՝ պատկերելու համար նոր գիւտեր, ստացած էին անտանելի կնճռոտութիւն մը, այն աստիճան որ երբ գիտութիւններու թագաւորական պաշտպանի մը բացատրեցին այս դրութիւնը, ան դիտել տուաւ թէ՛ «եթէ Աստուածութիւնը իրեն կարծիքը առած ըլլար ստեղծագործութեան ատեն, պիտի կարենար լաւ

խրատներ տալ»: Կեպլեր այն տպաւորութիւնը ունէր որ իրականութիւնը շատ աւելի պարզ պէտք է ըլլայ քան ինչ որ ամէն մարդ կը կարծէր եւ թէ, մաթեմատիքի խիւղացի գործածութեամբ, պէտք է կարելի ըլլար բացատրել կամ առնուազն թելադրել որեւէ ձեռով կապակցութիւն մը մոլորակներուն եւ արեւին միջեւ, առնուած իբրեւ անոնց շարժումին կեդրոնը: 1604ին, ան գտաւ որ արեւը առնելով իբրեւ կեդրոն համադրումներուն, Մարտ (Mars) մոլորակին կատարած շրջանը թերացտ (ellipse) գիծ մը յառաջ կը բերէ: Ասիկա շատ մեծ պարզեցում մըն էր, բաղդատմամբ շրջագիծերու կնճռոտ դրութեան՝ զոր հին աստղագիտութիւնը կը գործածէր: Աւելի ուշ, ան գտաւ որ Փայլածուի (Mercure), Արուսեակի (Vénus), Հուսնեագի (Jupitér) եւ Ծրեւակի (Saturne) շրջագիծերը նմանապէս թերատներ էին, որոնց մակարդակները (plans) կ'անցնէին արեւէն եւ շատ աւելի պարզ կերպով կը ներկայանային: Այս օրէնքները հրատարակուեցան 1609ին: Գտան այն ատեն որ երկրին շարժումները յարաբերաբար արեւին կ'ենթարկուէին բացարձակապէս այն օրէնքներուն՝ որոնց կ'ենթարկուէին մոլորակները. եւ այսպէս մաթեմատիքական տեսութիւնը տարաւ այն եզրակացութեան՝ թէ երկիրը պարզ մոլորակ մըն է եւ թէ Արիստոտէլի դրած գանազանութիւնը երկնային անապական մարմիններուն եւ երկրային ապականելիութեան միջեւ սխալ էր:

Թրգմ. ՇԱՀԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(Շարունակելի՝ 9)

ԱԶՆՈՒԱՓԱՅԼ ՏԻԿԻՆ ՌԻԹԱ ԵՍՍՅԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՈՐԴԻՆ

ՊՐ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԵՐ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 20, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, պատիւն ու հաճոյքը ունեցանք մեր մէջ ունենալու Ազնուափայլ Տկ. Ռիթա Եսայեանը և իր որդին՝ Պր. Միքայէլ Եսայեանը, աղջիկն ու թոռը Ս. Աթոռոյս և ամբողջ ազգին բարերար հանգուցեալ Գալուստ Կիւլպէնկեանի:

Ս. Աթոռոյս սիրելի հիւրերը Վանքի աւագ դռնէն ընդունուեցան Նորին Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր և ամբողջ Միաբանութեան կողմէ, և ժողովուրդի ու վարժարաններու երկսեռ աշակերտութեան ծափերու մէջէն առաջնորդուեցան Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարը:

Տիկին Ռիթա Եսայեան և որդին Միքայէլ՝ կը դիտեն Ս. Աթոռոյ գանձասան առարկաները:

Տիկին Ռիբա Նալեան եւ որդին Միհայել՝ Մրբազան Պատրիարք Հոր հետ
Կ'անցնին Վանի մեծ բաղեն:

Ամենապատիւ Ս. Հայրը նախ սիրելի հիւրերուն ցոյց տուաւ և բացատրեց Տաճարի զանազան մասերը, ապա, Գերապատիւ Հոռաբարապետ Հայրիկ Սրբազանի հոգածութեամբ, հիւրերուն ցոյց տրուեցան Ս. Աթոռոյս զանձատան թանկարժէք առարկաներէն նմոյշներ, զորս դիտեցին հիւրերը հասկըցողի աչքով և մեծագոյն հետաքրքրութեամբ:

Յետոյ, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր հետ, առաջնորդուեցան Գալուստ Կիւլպէնկեան Մատենադարան, Ժառանգ. Վարժարան, Ս. Խարզմանչաց Ազգ. Վարժարտն և Վանքի զանազան մասերը:

Այս շրջապտույտէն յետոյ բարձրացան Պատրիարքարան և մեծարուեցան թէյով: Ժամը 5ին պատուական հիւրերը հրաժեշտ առին Ամեն. Ս. Պատրիարքէն և մեկնեցան, ամենամեծ զոհունակութիւնը յայտնելով Երուսաղէմ իրենց այցելութենէն:

Ազն. Տիկին Ռիթա Նսայեան եւ իր զուակը Միխայէլ՝
Գալուստ Կիւլպէնկեան Մատենադարանին առջեւ:

ԶԵԿՈՅՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ԳԱՆՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԳՈՒԹԵԱՆ

Ինչպէս ծանուցած էինք 14 Սեպտեմբեր 1959ի մեր Զեկոյցով, Գալուստ Կիւլպենկեան Հիմնարկութիւնը հաստատած է ԳԱՆՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԸ, նպատակ ունենալով օժանդակել հայկական ուսմանց յառաջդիմութեան:

Հարկ կը համարենք վերստին յիշել ընդհանուր ծրագիրը այս Մատենաշարին, որ կը հրատարակէ հայկական ուսումնեւրու վերաբերեալ երկատիրութիւններ: Քնարական և վիպային գործերը, ինչպէս նաև դասագիրքերը չեն մտնել այդ ծրագրին մէջ: Մատենաշարար, կը հրատարակէ Հայոց պատմութեան, լեզուն և գրականութեան վերաբերեալ ուսումնասիրութիւններ, կարևոր համարուած հայագիտական գործերու թարգմանութիւններ՝ հայերէնէ օտար լեզուներու կամ օտար լեզուներէ հայերէնի և անտիպ հին բնագրերու: Կը վերահրատարակէ օպուստէ և անվիճելի արժէք ներկայացնող գործեր:

Մատենաշարին առաջին հատորը, որուն հրատարակութիւնը ծանուցուած էր մեր նախորդ Զեկոյցով, Գետրոս Դ-ի Մարգրիտ Կիւլպենկեի ժամանակագրութիւնը, (18րդ դար), գրուած Ջուզայի բարբառով, լոյս տեսաւ Լիզպոնի Ալզգ. Տպարանի Անգլո-թուրքական թանգարանի Բ. Օ. Միշտանանի կողմէ, փրօֆ. Լ. Լօքարտի յառաջաբանով և նոթագրութիւններով:

Վիպայներ (Սթամպուլ) հայկական Մատենաշարանին ձեռագիրներու ցուցակը, որ պատրաստած էր Կիլիկիոյ Արմուսակից Կարոյիկոս Հոգեւոր Բարձրէն Ա., նոյնպէս լոյս տեսաւ, Անթիքիայի Կարոյիկոսարանի տպարանէն, Գերաշինոր Տ. Վարդան Վրգ. Տէմիրճեանի կողմէ կազմուած յատուկ և տեղի անուններու ցանկով մը:

Նրեանի համալսարանի նախկին փրօֆէսէօս ողբացեալ Յակոբ Մանանդեանի Տիգրան Բ. և Հովսէփ, հայերէնէ Քրաններէնի թարգմանուած Պր. Հր. Թորոսեանի կողմէ, տպագրութեան մէջ է Լիզպոնի Ալզգ. Տպարանը և լոյս կը տեսնէ ներկայ տարւոյ ընթացքին:

Մարաշի վանքին ձեռագիրներու ցուցակը, զոր 19(3-4)ին պատրաստած էր ողբացեալ Տէթ. Յակոբ Թօփեան, կը տպագրուի Վենետիկի Միխիթրեանց տպարանին մէջ:

Վիեննայի Միխիթրեանց Միսթանութեան ձեռագիրներու ցուցակը, զոր երեսուն տարի առաջ պատրաստած էր շ. Համադասով Ոսկեան և որ շարունակութիւնը պիտի ըլլայ Տաշեանի ցուցակին, կը տպագրուի նոյն Միսթանութեան տպարանին մէջ: Ասոր պիտի հետեի տպագրութիւնը, նոյն հաստատութեան մէջ, Զմամբի վանքին ձեռագիրներուն՝ զոր պատրաստած է շ. Քէշիշեան Վրգ., ինչպէս նաև ցուցակը Անտոնեան Միսթանութեան ձեռագիրներուն:

Միւս կողմէ, ողբացեալ փրօֆ. Ա. Մէյքէի հայերէնի նուրբուած լեզուաբանական ուսումնասիրութիւնները լոյս պիտի տեսնեն երկու հատորի մէջ ամփոփուած: Ասոնցմէ առաջինը ներկայիս կը տպագրուի Լիզպոնի Ալզգ. Տպարանին մէջ:

Շ. Ներսէս Ակինեան կը շարունակէ պատրաստութիւնը, Մատենաշարին համար Կալիֆոռնիայի Վարֆ Արքեմիսի և նոր հրատարակութեան:

Ռուբինեանցեան և Հեքումեանցեան Պատմութիւնը, Պր. տը Քուլէնպէրկի հեղինակութեամբ, նոյնպէս պատրաստութեան մէջ է և պիտի հրատարակուի մեր Մատենաշարին մէջ: Սոյն գործը հայկական Կիլիկիոյ թագաւորական և իշխանական ընտանիքներէն տոհմագրական ընդարձակ ուսումնասիրութիւնն է:

Պատրաստութեան մէջ եղող աշխատանքներուն կարգին կ'արժէ յիշել ուսուցիչներէ անգլերէն թարգմանութիւնը ողբացեալ փրօֆ. Ն. Աղունցի գործին, Հայաստան Յուսիսկովոսի Շրջանին, ինչպէս նաև փրօֆ. Յ. Մանանդեանի գործը, Հայաստանի Վանաձորի Միսթանութեան և Բաղաբեմեան Յարաբեմեանցեան շարքի մասնակցեցեալ ողբացեալ շ. Լուի Մարիէի եղբիկ բնագրին և Քրաններէն թարգմանութեան և լուսարարակութեան հրատարակութեան, որ լոյս տեսաւ Փարիզում Ժիւ Օրիէնթալի հասկարանի մէջ:

Իր Մատենաշարին մէջ հրատարակուող այս գործերէն զատ, Հիմնարկութիւնը օժանդակած է նաև հայագիտութեան վերաբերեալ կարևոր ուրիշ գործերու տպագրութեան: Այսպէս է որ 7-500 Ն. Պրանցով մասնակցեցեալ ողբացեալ շ. Լուի Մարիէի եղբիկ բնագրին և Քրաններէն թարգմանութեան և լուսարարակութեան հրատարակութեան, որ լոյս տեսաւ Փարիզում Ժիւ Օրիէնթալի հասկարանի մէջ:

Հիմնարկութիւնը 10-000 Ն. Պրանցով 100 օրինակի համար բաժանորդագրուեցաւ Հայկական Մամուլագրութեան Ակումբին՝ որ հրատարակուեցաւ Սերիք Տ'Ալի կողմէ:

Հիմնարկութիւնը 4-000 Ն. Պրանցով օժանդակեց Նարեկ Փրանսերէն թարգմանութեան հրատարակութեան, զոր կատարած է շ. Իսահակ Քէշիշեան և որ լոյս պիտի տեսնէ Սուսս Գալէրիէն հասկարանի մէջ:

ՀԵԿՈՅՑ

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Ստորև կը հրատարակենք ներկայ տարւոյ առաջին վեցամսեային մէջ Հիմնարկութեան կողմէ կատարուած յատկացումները եւ օժանդակութիւնները ի նպաստ Հայկական գործերու: Ինչպէս պիտի տեսնուի, Հիմնարկութիւնն շարունակած է իր գործունէութիւնը կեդրոնացնել ուսումնական եւ մշակութային ծրագիրներու եւ դպրոցական ձեռնարկներու, ինչպէս եւ հանրային նկարագիր ունեցող բարեփոխական ձեռնարկներու վրայ:

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ

3. — Պատուոյ փոխտոնութիւն բարձրագոյն ուսումնեւ համար:

Պատուոյ փոխտոնութեան հիման վրայ, զանազան երկիրներու համալսարաններուն եւ բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ հայ ուսանողներու կրթաթոշակներ յատկացնելու նպատակով Կեդր. վարչութիւնը հաստատեց 75.000 տոլարի հիմնադրամ մը, 1961-62 տարեշրջաւ նին համար: Սոյն գումարը սահմանուած է նախորդ տարեշրջաններուն մէջ ընտրուած ինչպէս եւ ներկայ տարեշրջանին մէջ ընտրելի պատուոյ թղակակորներու:

2. — Կրթաթոշակի յատկացում Դպրեմանքին մէջ:

Ինչպէս ծանուցուած էր մեր վերջին Զեկոյցով, ըստ հայկական ուսումնարաններու օժանդակութեան ընդհանուր ծրագրին, Կեդր. վարչութիւնը կրթաթոշակներ յատկացուց ի նպաստ Դպրեմանքին մէջ ուսանող աշակերտներուն: Նախորդ Զեկոյցով ծանուցուածներէն յետոյ կատարուեցան նաև հետևեալ յատկացումները, 4 տարուան համար, ի նպաստ որոշ թիւով աշակերտներու իւրաքանչիւր հաստատութեան մէջ.

ա. — Երևանյէմի Ժառանգաւորաց	10.000 տոլար
բ. — Ս. Խաչ Դպրեմանք — Սթամպուլ —	10.000 »
գ. — Միթիթարեան Ընծայարան — Վիեննայ —	6.000 »
դ. — Միթիթարեան Ընծայարան — Վիեննա —	6.000 »
ե. — Զմամոթի Ընծայարան	4.000 »
զ. — Հայ Աւետ. Աստուածաբ. վարժ. — Պէյրութ —	4.000 »
	40.000 տոլար

3. — Յատկացում Ս. Խաչ Լիտի — Սթամպուլ:

Կեդր. վարչութիւնը որոշեց նախորդ երկու տարեշրջաններուն այս հաստատութեան յատկացուած տարեկան 15.000 տոլարի օժանդակութիւնը շարունակել 1961-62 եւ 1962-63 տարեշրջաններուն եւ, եւ այս նպատակով քուէարկեց 30.000 տոլարի նոր յատկացում մը:

4. — Համալսարանական բացառիկ կրթաթոշակ Պրոգրիտի մէջ:

Հիմնարկութեան Պրոգրիտի Ուսումնական Ցանձնաժողովին հետ համախորհուրդով Կեդր. վարչութիւնը 2.500 տոլարի բացառիկ կրթաթոշակ մը սահմանեց որ պիտի յատկացուի պրոգրիտային համալսարանականի մը: Այս յատկացումը որ ներկայիս մէկ տարուան եւ մէկ անգամուան համար կատարուած է եւ փորձառական հանգամանք ունի, պիտի տրուի թեկնածուի մը որ փայլուն յաջողութեամբ աւարտած է համալսարանական ուսումը եւ կը փափաքի կատարելագործել իր մասնագիտութիւնը:

5. — Յատկացում Գալիճորեանի Համալսարանին Պետրիի ճիւղին հայկ. գրադարանին:

Կեդր. վարչութիւնը 5.000 տոլարի յատկացում մը կատարեց ի նպաստ Գալիճորեանի Համալսարանին Պետրիի հիւսկական գրադարանին: Սոյն գումարով պիտի գնուին հայերէն եւ հայագիտական գիրքեր նոյն հաստատութեան հայկական գրադարանին համար:

6. — Ժօզէ Պօնիճեանի Վարժարանին Գրադարանին համար:

Սոս ֆաւորի — Գրադարան — Ժօզէ Պօնիճեանի հայ վարժարանին կազմածներուն վերահսկողութեան համար յատկացուեցաւ 3.555 տոլար:

7. — Մուսաղէմի Պարթարեանի Ցպարանին համար:

Երևանյէմի Պարթարեանի ցպարանին յատկացուեցաւ 20.300 տոլար, նոր տողաշար մեքենայի մը գնման համար:

9. — Վիեննայի Մխիթարեան Տպարանին համար:

Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան յատկացուեցաւ 20.100 տուար, նոր տողաշար մեքենայի մը գնման համար:

9. — Մանկավարժական տնտեսական դասընթացի մը համար — Սեւո, Ֆրանսա:

Շարունակելով անցեալ տարի Սփիւռքի հայ երիտրդական վարժարաններու տնօրէններու համար գործադրուած ծրագիրը, որոշուեցաւ որ այս տարի ևս Սեպտեմբեր ամսուն հայ նախակրթարաններու 12 տնօրէններ մասնակցին Սեւո — Ֆրանսա — Մանկավարժական Միջազգային կեդրոնին ամառային դասընթացին: Այս նպատակին համար կեդր. վարչութիւնը յատկացուց 6.000 տուար:

10. — Պաղատի Հայոց Առաջնորդարանին:

Պաղատի Սրբոց Թարգմանչաց վարժարանին վերաշինութեան համար նախապէս յատկացուած 28.000 սթերլինն վրայ կեդր. վարչութիւնը կատարեց 2250 սթերլինի — 6300 տուար — յաւելում մը, ըստ շինութեան ընդարձակեալ ծրագրին:

ՌԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ**11. — Նորագոյնիւններ Մուսաղէմի Պատրիարքարանին մէջ:**

Արկածի հետեւանքով երուսաղէմի Պատրիարքարանին խոհանոցը և սեղանատունը փլուզումի ենթարկուած ըլլալով, Հիմնարկութիւնը մասնակցեցաւ անհրաժեշտ վերանորոգման ծախքերուն 4500 տուարի օժանդակութեամբ մը:

12. — Մուսաղէմի գաղթականներուն համար:

Հիմնարկութիւնը 11.200 տուարի օժանդակութիւն մը յատկացուց երուսաղէմի Պատրիարքարանին մէջ պատսպարուած հայ գաղթականներու պարենաւորման ծախքերուն, 1961 — 62 տարեշրջանին համար:

13. — Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին համար — Սքամպոլ:

Սքամպոլի Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցը Ռէօնիէնեան նոր գործիքով մը և Ռատիօքօփի նոր կազմանքով օժտուեւ նպատակով Հիմնարկութիւնը կատարեց 23.000 տուարի յատկացում մը ի նպաստ այս հաստատութեան:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ**14. — Ազուլիէի — Լիբանոն — Քուտարանին համար:**

Ազուլիէի Բուժարանին կից հետախուզական կեդրոնի մը կառուցման համար Հիմնարկութիւնը կատարեց 4.000 տուարի յաւելումական յատկացում մը:

ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ 1961ի Ա. ՎԵՅԱՄՍԵԱՑԻՆ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԹԱՏԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

1. — Համալսարանական պատուով փոխառուութեանց համար	Տուար	75.000
2. — Դպրեվանքերու կրթութեան	»	40.000
3. — Ս. Խաչ Լիսէին	»	30.000
4. — Համալսարանական բացառիկ կրթութեան — Պրազիլիա —	»	2.500
5. — Գեօրգիի Համալսարանի գրադարանին	»	5.000
6. — Ժօզէ Պօնիֆատիօ վարժարանի սարքաւորման	»	3.555
7. — Երուսաղէմի Պատրիարքարանի տպարանին	»	20.300
8. — Վիեննայի Մխիթարեան դասընթաց — Սեւո —	»	20.000
9. — Մանկավարժական դասընթաց — Սեւո —	»	6.000
10. — Պաղատի Առաջնորդարանին	»	6.300
11. — Նորագոյնիւններ երուսաղէմի Պատրիարքարանին մէջ	»	4.500
12. — Երուսաղէմի գաղթականներու պարենագին	»	11.200
13. — Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին համար կազմանք	»	23.000
14. — Ազուլիէի Բուժարանին	»	4.000
		251.355
Մինչև 31 Դեկտ. 1960 կատարուած յատկացումներու գումար		2.800.425
Մինչև 1 Յուլիս 1961 կատարուած յատկացումներու ընդհ. գումար		3.051.780

Հ Ա Ն Գ Ի Ս Տ

Տ. ՄԱՄԱՐԻԷ ԱՐԳԵՊՍ. ԳԱԼՅԱՅԵԱՆԻ

Ոչ եւս է ամէնուն համակրանքին արժանացած Մամարէ Սրբազանը: 1961 Յուլիս 16ի գիշերը, Մայամիի իր բնակարանին մէջ, յանկարծամահ կը վախճանի Հայ Եկեղեցւոյ հաւատաւոր ու բարի այս պաշտօնեան, վշտի գիծ մը քաշելով բոլոր զինքը ճանչցողներու սրտին վրայ:

Բարութիւնը եւ նուիրումի ոգին զիսաւոր յատկանիշներ կը կազմէին իր նկատարքին. ասոնք էին զաղտնիքը անտարակոյս իր պարտաճանաչութեան եւ յօժարամիտ ծառայութեան:

Մտաւորական մը չէր եւ բնաւ չունեցաւ այս փխրուն արժանիքով սոնքացողներու յաւակնութիւնը, որոնք մոռցած բարի հովիւի եւ ժողովուրդին ծառայելու բոլորանուէր ուխտը, իրենց կը վերապահեն յաճախ վիճակներուն տրեւելու եւ ազգը առաջնորդելու նախախնամական զօրը, խռովութիւններու եւ հերծուածներու պատճառ դառնալով ամենուրեք:

Չէր նաեւ անոնցմէ, որոնք արքեպիսկոպոսի լայն պատուումանին մէջ ծրարած իրենց նուիրական ծուլութիւնն ու ասպիկարութիւնը, տարիներով ճկուած իրենց առաջնորդական աթոռներուն վրայ, Նեղոսի կոկորդիլոսներուն նման, կիսախուփ աչքերով իրենց բախտը կ'որոսան, անհաւատալի յաջողութեամբ:

Մամարէ Արքեպս. Գալֆայեանը զուարթ ու քաղցր բնավորութեամբ, միշտ լաւատես, ծառայելու եւ օգտակար ըլլալու յօժարամտութեամբ զեղուն եկեղեցական մըն էր: Ոչ միայն հաւատաւոր՝ այլ մանաւանդ հպարտ ու երջանիկ կը զգար ինքզինքը եկեղեցական ըլլալուն համար: Պաշտօնասէր էր, այս բառին լաւիմաց հասկացողութեամբ, հաւատալով միշտ թէ իր համեստ բայց բոլորանուէր ճիգերով, անհրաժեշտ ու կարեւոր պահաս մը կը լրացնէր Տիրոջ այգիին արդար ծառայութեանը մէջ:

Իր մահէն ինը ամիսներ առաջ, Պատրիարք Ս. Հօր ուղղած նամակով մը խըն-

դրած էր որ վերստին Միաբանութեան անդամ ընդունէին զինքը: Ս. Աթողոս Պատ. Տնօրէն ժողովը սիրայօժար ընդառաջեց իր խնդրանքին եւ վեց ամիսներ առաջ իր մահէն արդէն մաս կը կազմէր Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան: Նախորդ Վարչութիւնը բրտօրէն մերժած էր իր այս խնդրանքը: Միաբանութենէն զինքը ներս ընդունելու այս պարագան թէ՛ մեզի եւ թէ՛ իրեն համար մխիթարական եղաւ, մանաւանդ իր անսպասելի մահէն յետոյ, որովհետեւ այս կերպով կ'իրագործուէր իր տարիներու փափաքը:

**

Հանգուցեալ Սրբազանը ծնած է Իգմիր, 12 Փետր. 1891ին, աւազանի անունով Արամ: Իր նախնական կրթութիւնը ստացած էր տեղւոյն ազգ. Աւետիսեան վարժարանի մէջ եւ ապա՝ Մխիթարեաններու դպրոցը: 1906ին՝ գացած է Եգիպտոս եւ յետոյ Պէյրութ, ուր հետեւած է Յրէշնբրու բարձրագոյն վարժարանի դասընթացքին եւ նոյն առնես երեք տարի դասաւանդած է հոն:

Համաշխարհային Ա. Պատերազմին կը վերադառնայ Եգիպտոս եւ ֆրանսական դրամատան մը մէջ կը ստանձնէ յարաբերութեանց գլխաւոր պաշտօնեայի գործը, միաժամանակ օժանդակելով Հայկական Լէգէոնի կազմութեան, որուն համար կը պարգևատրուի ֆրանսական զինուորական իշխանութենէն:

1920ին կրօնաւորելու փափաքով կու գայ Երուսաղէմ եւ 1923ին Երջանկայիշատակ Եղիշէ Դուրեան Պատրիարքի կողմէ կը ձեռնադրուի կուսակրօն քահանայ, իրեն օժակից ունենալով հանգուցեալ Կիրեղ Պատրիարքը:

Ձեռնադրութենէ ետք կը զրկուի Եմֆա, իրրեւ հոգեւոր հովիւ տեղւոյն հայութեան: 1925 - 27 կը վարէ Մարսիլիոյ եւ շրջակա-

լից հոգեւոր հովիւի պաշտօնը եւ Պալաքեան եպիսկոպոսն կ'ընդունի Վարդապետական աստիճան: 1927ին կը մեկնի Ամերիկա եւ կը ստանանէ Եուսկերն Սիթիի Ս. Ռաչ Եկեղեցւոյ հովուութիւնը:

1933ին, Ամերիկայի ազգային-եկեղեցական կեանքի այիկոծ շրջանին, կը ստանանէ Առաջն. Տեղապահի պաշտօնը: 1935ին եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ, յաւէտ անմոռաց խորէն Կաթողիկոսն, պարգեւատրուելով նոյն ատեն Ս. Գրիգոր Լուսաւորի Ա. կարգի շքանշանով, իր նուիրումին եւ Մայր Սթոուի հանդէպ ունեցած լրիւ հաւատարմութեանը համար: Իսկ Գէորգ Զ. Կաթողիկոսէն կը ստանայ Արքութեան տիտղոս:

1942-46 կը վարէ Գաիֆորնիոյ Հայոց թեմի առաջնորդական պաշտօնը: Այնուհետեւ, մինչեւ իր ընտրութիւնը իրելու Առաջնորդ Հայոց Ամերիկայի, Մամրէ Սըրբազանը կը հովուէ զանազան համայնքներ, ջերմօրէն հոգածու ըլլալով անոնց կրօնական եւ բարոյական կեանքին եւ ծառայութեան:

1954ի սկիզբը կը տօնուի հանգուցեալ Սրբազանին քահանայութեան 30ամեակը: Նոյն տարուան վերջը կ'ընտրուի Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդ: Այս շրջանին կ'իրականանայ Առաջնորդարանի շէնքին շինութիւնը, շնորհիւ իր հայրենակից եւ բարեկամ Սարգիս Տիրապէքիրեանի իշխանական նուիրատուութեան: 1960ի Մայիս 19ին, Միլուօքիի Եպս.ական «Նաշոթա Հառուգ» Աստուածաբանական ձեմարանը «Տորթոր Աստուածաբանութեան» տիտղոսով պարգեւատրեց հանգց. Մամրէ Սրբազանը:

խաղաղութիւն իր հոգիին, օրհնութիւն իր յիշատակին:

Ս. ՅԱՆՈՒՐ ԴԵՐՍԵՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ - ԲԵՄԱԿԱՆՔ

● Կիր. 6 Օգոստ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Թաւրթիւն, մեր վերնամաստան մէջ: Ժամաբարն էր չողջ. Տ. Արշակ Արեղայ Խաչատուրեան:

● Կիր. 13 Օգոստ. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Եկեղեցի: Պատարագից եւ քարոզից չողջ. Տ. Անուշաւան Վրդ. Զիլանեան, ընտան ունենալով Վե. դրունք զօխոց զեա մի յաղթահարեցան (Մատթ. ԺՁ. 18): Ըստ թէ մարդիկ հաստատութիւններ, մարգայիտեանց քարոզութիւններ լին զիմանար ժամանակի աւերին. Եկեղեցին սակայն վեր է ժամանակէն, հիմնուած ըլլալով Յիսուս Բրիտանիոյ վրայ՝ որ յաղթեց մահուան: Եկեղեցին կուրծ տուած է ամէն տեսակի փոթորիկներու եւ վերածնած է իր աստուածային փառքով: Զէնքի փոխարէն՝ Ան յաշի միլիոնաւոր մարդոց աղօթքը եւ անմահ է իր շինարարին պէս՝ ունենալով գերբնական, աստուածային ոյժ մը, եղբակցուց չողջ, քարոզիչը: Ս. Պատարագէն ետք կատարուեցաւ խաղող օրհնէքի արարողութիւն, հաղիսապետութեամբ Լուսաւորապետ Գեորգ. Տ. Հայրիկ Եպիսկոպոսի:

● Բշ. 14 Օգոստ. — Այդոր սկսաւ Ս. Կոյի վերափոխման ատը կանխող ամենօրեայ հանդիսաւոր Ս. Պատարագներու մատուցումը, Գեթեմ. մանի Ս. Աստուածածնայ Տաճարին մէջ, Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ:

● Կիր. 20 Օգոստ. — Բարեկ. Ս. Աստուածածնի պահոց: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Թաւրթիւն, մեր վերնամաստան մէջ: Ժամաբարն էր չողջ. Տ. Գեղամ Արեղայ Զաքարեան:

● Ուր. 25 Օգոստ. — Նախատեսակին ի Ս. Էջմիածնի նախագահից Լուսաւորապետ Գեորգ. Տ. Հայրիկ Եպ. Աւանեսեան:

● Եր. 26 Օգոստ. — Տօմ Շաղկապի Ս. Էջմիածնի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարին կից՝ Ս. Էջմիածնի մաստան մէջ: Ժամաբարն էր չողջ. Տ. Կիրիւղ Վրդ. Գարիկեան:

— Կէօթէ վերջ, Ամեն. Ս. Պատարագը չօր զխառնութեամբ, Միարեանութիւնը ինքնաշարժեալ մեկնեցաւ Գեթեմանի ձորը եւ շարունակաբար մուտք գործեց Ս. Աստուածածնայ Տաճար, ուր պաշտուեցան երկօյնեան ժամերգութիւնն ու վերափոխման մեծահանդէս նախատեսակը՝ նախագահութեամբ Նորին Ամենապատուութեան:

— Գիշերակիցի, Նոյն Տաճարին մէջ պաշտուեցան Վեհացէի եւ Հսկման կարգեր եւ արքայաւորեան ժամերգութիւն: Հանդիսապետն էր Գեորգ. Տ. Ուրբէն Արքեպ. Քէմահեան, Արարչութիւնները վերջ գտան գիշերուան ժամը 10ին:

● Կեր. 27 Օգոստ. — ՎԵՐԱՓՈՈՒՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒՆԱՆԱՆԻ: Առաւելեան ժամը 6 Նիւ, Գերշ. Տ. Նորայր Եպ. Գաղարեանի գլխաւորութեամբ, Միտան Լայրեր ինքնաշարժով մեկնեցան Գերթեմանի ձորը ու շարժափառած մասք գործեցին Ս. Առաւելեանի ճանապարհ, ուր Գերշ. Լանդերմանը Ս. Պատարազը սորաւոր օրուան անդիտար Ս. Գաղարազը՝ Տիրամոր Ս. Գերեզմանին վրայ, քարոզեց մայրութեան հաշտութիւն չուրէ և Ս. Գաղարազին հաջ նախագահեց Սրբաշարժին առջին կատարած Վեհապատանիքի Արարողութիւնները աւարտեցան Կ. Կ. ժամը 9 Նիւ:

— Կէսօրէ վերջ, Մայր Տաճարին մէջ կատարուեցան Վեհապատանիք, երեկոյան ժամերգութիւն և Նախառանակ, բոլորն ալ նախագահութեամբ Առաւելեան Գերշ. Տ. Լայրիկ Եպ. Ի:

● Բշ. 28 Օգոստ. — Տիեալակ մեկնեց: Ս. Գաղարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Գլխաղի: Ժամաբարն էր Լոյշ. Տ. Նովէֆ վրդ. Մամբար, Աղա, Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Լայրիկ Եպ. Ի նախագահութեամբ, կատարուեցան հոգեհանգստեան կարգեր, նախ՝ Մայր Տաճարին մէջ, ապա քաւիթը՝ Երանշնորհ Տ. Կիրեղ Գարգ. Ի շիրմին վրայ, և հուշ ուրեմն՝ Կին հրապան և Զամթաղի գերեզմանաւայրերուն մէջ:

● Եր. 2 Սեպտ. — Ե. օր Վերափ.: Ս. Գաղարազը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Առաւելեանի խորանին վրայ: Ժամաբարն էր Լոյշ. Տ. Մաշտոց վրդ. Բարիլուսեան:

● Կեր. 3 Սեպտ. — Բ. օր Վերափ.: Ս. Գաղարազը մատուցուեցաւ ի Ս. Զարթիսիւն, մեր վերնատան երաշխաւոր Ս. Առաւելեանի մատարան մէջ, ժամաբարն էր, ըստ սովորութեան, Տաճարին Տեսուչը՝ Լոյշ. Տ. Նովէֆ վրդ. Զատարեան:

● Բշ. 4 Սեպտ. — Նախառանակին ի Ս. Յաւոր նախագահեց Գերշ. Տ. Նորայր Եպ. Ի:

● Գշ. 5 Սեպտ. — Ս. Յովակիմայ եւ Աննայի: Ս. Գաղարազը մատուցուեցաւ Գերթեմանի Ս. Առաւելեանի ճանապարհի մէջ, Լայր Յովակիմի գերեզմանին վրայ, ժամաբարն էր, ըստ սովորութեան, Տաճարին Տեսուչը՝ Լոյշ. Տ. Փանէն Աղա, Աւետիքեան:

● Եր. 9 Սեպտ. — Նախառանակին ի Ս. Յաւոր նախագահեց Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Լայրիկ Եպ. Առաւելեան:

● Կեր. 10 Սեպտ. — Գլխաղի Ս. Աստուածածնի: Ս. Գաղարազը մատուցուեցաւ Գերթեմանի Ս. Առաւելեանի ճանապարհի մէջ, Տիրամոր Ս. Գերեզմանին վրայ, ժամաբարն էր Լոյշ.

Տ. Արշակ Աղա, Խաչատուրեան, Երթ ազգործի թափօրներուն նախագահեց Գերշ. Տ. Նորայր Եպ. Գաղարեան:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆՔ

● Ուր. 4 Օգոստ. — Ի զիմաց Ամեն. Ս. Գաղարազը Լոյշ. Լոյշ. Տ. Կիրեղ վրդ. և Առաւելեան Լոյշ. Տ. Գերշ. վրդ. Բառ էլ-Ամառ գացին, ի Լարա այլ յարանաւանութեանց ներկա, յացուցիչներուն զիմարելու համար Յարգանան այցելող Ն. Վան. Գաղարի Շէյխը:

— Կէսօրին, Վան. Շէյխին ի պատիւ տրուած ճաշկերպին ներկայ եղան Գերշ. Տ. Սարգիս Արքեպ. և Տիր վարպետ Նիկողոս:

● Ուր. 11 Օգոստ. — Ամեն. Ս. Գաղարազը Լոյշ. Լոյշ. Տ. Յակոբեանց Միտանութեան և Յարգանանի հայ համայնքին, հետագործ մը շնորհաւորեց Ն. Վան. Լիւսեյն Թագաւորը, աւագ Գահակալութեան Գրգ տարեգործին առթիւ:

● Եր. 12 Օգոստ. — Ամեն. Ս. Գաղարազը Լոյշ. Լոյշ. Տ. Կիրեղ վրդ. և Տիր վ. Նիկողոսին, ներկայ եղաւ ի պատիւ Կրթարար Ս. Գաղարաջ այցելող Երթի Արքեպիսկոպոսին տրուած թշնամեղանին՝ Անկիլիքան Եպիսկոպոսի քանդաւանին մէջ:

● Դշ. 30 Օգոստ. — Այսօր վերադարձուեցաւ Ս. Թարգմանչաց Երկրորդական Վարժարանը, արձակուրդի երկուսեայ շրջանէ մը ետք: Բացումը կ'ըլլար Երթեմանէն ամառ կանուխ, համաձայն Կրթական Նախարարութեան նոր օրէնքին:

● Եր. 2 Սեպտ. — Լոյշ. Տ. Տանէ վրդ. Աննայի մեկնեցաւ Պէյրութ, անկէ վանական գործերով առնելու համար Եւրոպա և ապա՝ Միտանայ համալսարան:

● Կեր. 3 Սեպտ. — Ամեն. Ս. Գաղարազը Լոյշ. Լոյշ. Տ. Նովէֆ վրդ. և Տիր վ. Նիկողոսին, շնորհաւորութեան գնաց քաղաքին նոր Մուսթֆա Ն. Վան. Տառա Աղա Ղազարէի:

● Դշ. 6 Սեպտ. — Կէսօրէ վերջ, Լոյշ. Տ. Կիրեղ վրդ. Գերթեմանի օղային գծով մեկնեցաւ Պէյրութ, ուրիշ պիտի առնէ Լարաային Ամերիկա, Իրեւնի վրդ. Ս. Արթուր, Իր քաղաքային յանձնարար, Ս. Թարգմանչաց վարժարանի Տեսուչութեան պիտի վարէ Լոյշ. Տ. Փանէն Արքեպ. Աւետիքեան, որ միաժամանակ վրդ. Տեսուչութեան Գերթեմանի Ս. Ամառայ Տաճարին:

تصديدها - بطريكية الارمن الارثوذكس - المدير والمرر المسؤول - صاحب النياقة رئيس الاساقفة هايكازون أبراهاميان

العدد 4

تطبع في مطبعة دير الارمن - القدس

سبتمبر 1961

**«ՍԻՌՆ»-Ի ԽՄԲԱԿՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԿԱՐԱՆԸ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ
ՀՐԱՍԱՐԱԿՈՒԹՒՆՆԵՐԸ**

- Յանուն Երզնկութեան (Նուէր) - Նազարէթ Թ. Կազուպեան (Նւրա.), Գահիրէ, 1960, Ապագայեացման Վտանգը - Կ. Մեհեան (Նուիրասու), Փարիզ, էջ 63: [էջ 139, Քասոն - Կ. Մեհեան (Նւրա.), Մատենաշար ԵՌՆԱՐԻՐ ԹԻՒ 100, Գահիրէ, 1960, Իմաստութեանց Ուղիով (Հէփաթնիք և Աւանդութիւններ) - Կ. Մեհեան (Նուիրասու), «Ալիքի» Սրեմամակը - Նուէր Եւրոպէն, Թէհրան, 1961: [Փարիզ, 1959, էջ 77, Իսթանպուլէն՝ Բագրատ Թեհեան կը Նուիրէ իր խմբագրած Երզնկի Տարեգիրքի 1938, 1942 և 1944 տարիներու հատորները: [Պրուքֆիլա, 1925, Նրկու Կարեւոր Մարգարէութիւններ - Նուէր East Mediterranean Union Missionէն, Քալիք Դեպի Քրիստոս - Է. Կ. Հուայթ, Նուէր ըստ վերնոյն: Պրուքֆիլա, 1927, Սրահներ եւ Դեմքեր - Սոկրատ Ե. Թէրզեան (Նուիրասու), Պ. Սյրէս, 1961, էջ 188, Հանքը (Տառ 7 արար) ± Գետրոս Արքեպոս. Սարահեան: Հրատ. Սրիսոյում Որիմեան, Նուէր ըստ վերնոյն: Պ. Սյրէս, 1961, էջ 59, [էջ 94, Անդարծ ձմալ (Գատուածքներ) - Վահրամ Բարունեան (Նւրա.), Իսթանպուլ, 1960, Անդասան - Թիւ 12 (1961), Նուէր Գ. Կիւլպէնկեան Հիմարկթ. էն. Փարիզ, էջ 177, Նոր Կապարան - Միայնալ Ս. Գրքի Ընկերութիւն (Պէյրութ, Գահիրէ, Դամասկոս, Պաղատա), Նուէր Ս. Բարգմանչաց Վարժարանի Տեսչութեանէն, Հեքսոս Լուգղոնում Քրիստոսեայ Լիոն - Միքայէլ Մրգ. Մամեան (Նուիրասու), Պէյրութ, Հայ Կաթողիկէ Տպարան, 1961, էջ 100, Յովհ. Վրգ. Կամարակնէ ստացանք Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի 1959 և 1960 տարիներու Օրացոյցները, Ուրուպիկ Կարգիկէ Հայոց Պատմութեան - Պէյրութ, 1951, էջ 59, Նուէր ըստ վերնոյն: Յովհ. Արք. Նազեանի Յուշեր (Ա. Հատոր) - Յրանհերէնէ թրգմ. Դեպ. Հմայեան Սահ. Կանեան (Նուիրասու), Պէյրութ, Հայ Կաթողիկէ Տպարան, 1960, էջ 690, Պատմութիւն Հայ Գաղղիականութեան (Գ. Հատոր) - Արշակ Ալպոյաճեան (Նուիրասու), Գահիրէ, 1961, էջ 507, Տանաք (Պատուածքներ) - Սմատ Եաննազարեան (Նւրա.), Պէյրութ, 1961, էջ 340, Նրկու Աւուն - Երաժշտ. Աւետիս Գ. Մեսուհեյր, բանաստեղծ. Վահրամ Ե. Մովհեանի, Հրատարակիչ՝ Սիպուս Արքարեան: Պէյրութ, 1960, [Թէհրան, 1961, Հայ Դասակում Երաժշտութիւնը (Հայերէն և Յրանհերէն) - Նուէր Ս. Ղարաբէկեանէն, Էջմիածին - Հայկ Նաջոսեան, Նուէր ըստ նախորդին: Թէհրան, 1961, էջ 51, Յիսուս Անճմանը (Օրհնանուագ) - Ժագ Ս. Յակոբեան (Նւրա.), Պէյրութ, 1960, էջ 41, Ս. Գ. Հ. Կուսակցութիւնը եւ Կիլիկեան ինքնավարութեան Աքը (1919-1921) - Անդրանիկ Կէնճեան, Նուէր Բ. Կ. Ժամկոչեանէն: Պէյրութ, 1958, էջ 325, [59, էջ 468, Տպագրութիւններ Միաման Շրպագոյեան - Բ. Կ. Ժամկոչեան (Նւրա.), Պէյրութ, 1958-Միայն Դաւիթ - Էլիւր Բորթըր: Թրգմ. Հայկազն: Նուէր Սահակեան Վարժարանէն, Պէյրութ, 1956, էջ 158, Փոլիսեմ - Հեղինակ, Խարգմանիչ և Նւրա. ըստ վերնոյն: Պէյրութ, 1961, էջ 109, Ազգայաբան - Գ. Հատոր, Մասն Բ., Բ. Տպագրի. - Մաղաքիա Արքեպոս. Օրմանեան, Նուէր Տանաք Սրահեանէն, Պէյրութ, 1961, Փարիզի Հ. Բ. Մ. Նուագարանի Մատենագրանէն ստացանք. - ա) Անճման Երգեր (Քերթուածներ) - Դոկա. Գ. Ամատեան: Փարիզ, 1960, էջ 112, բ) Ալիքներ - Հիւսի Մալսասեան: Փարիզ, 1960, էջ 140, գ) Հայ Տիպ աւ Տառի Բազմադիւն Մեակ Հրապարակ - Ներսիսեանի Յոբել. Համդես - Փարիզ, 1960, էջ 40, դ) ECHOS D'ARCANES (Poèmes) - Yane Sévac. Paris, 1961, pp. 88. ե) LE VAILLEUR DE PIERRE - Rouben Melik. Paris, 1961, pp. 53.

Զուգն Վրդ. Զինչինեանէ (Ազգայնագրիւ) նուէր ստացանք. —

RESUMES DES GRANDES CONFERENCES OECUMENIQUES DE LA SAISON
[D'HIVER - 1960-61.
Տեղբան Մէթնեանէ նուէր ստացանք. —

MODERN AND CONTEMPORARY EUROPEAN HISTORY (1815-1952) - J. Sa-
buyn Schapiro. 1953, pp. 946 and XXIV.

EXPOSICION ARTE ROMANICO - Espana, 1961.

SEIZE ANNEES DE L'ALLEMAGNE FEDERALE - Henri Thorossian (présenté par
l'auteur). Préface par Albert Mousset. Paris, 1961.

AN ANNOTATED LIST OF ARMENIAN NEW TESTAMENT MANUSCRIPTS - Rev.
Errol F. Rhodes. [- Nov. 1960, (Stencilled), pp. 24.

REPORT OF MR. HAMDI KHALAF ON THE BRITISH SYSTEM OF GOVERNMENT

ԼՈՅՍ ՏԵՍԸՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԱՐԸ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԶԱՏԿԻ

(ԳԹԵ)

Էջ՝ 92

Գին՝ 5 Շիլինգ

ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱԼԻՄ ՔԷՇԻՇԵԱՆ Բ. Ա.

Գին՝ Հինգ Շիլինգ, Լիբանան՝ 2.50 Ոսկի

ՄԱՍԼՈՅ ՏԱԿ ԵՆ՝

ՆՈՅՆ ՇԵՂԻՆԱԿՈՒՂԻՒՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՄԱՏԸ ԲԵՐՆԻՆ

(Վեց պատմութիւն)

Մ Ա Շ Տ Ո Ց

ԿԱՄ

ԾԻՍԱՐԱՆ

Զ. ՅԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ